

PANEL/КРУГЛЫЙ СТОЛ

GÜNÜMÜZDE ORTA ÇAĞ YAZICILIĞININ MESELELERİ

THE PROBLEMS OF CONTEMPORARY MEDIEVAL AGE HISTORY WRITERS

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОПИСАНИЯ ИСТОРИИ СРЕДНИХ ВЕКОВ

Panel Başkanı/Chair of Panel/Председатель:

Prof. Dr. Gönül CANTAY-TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

Konuşmacı/Panel Member/Докладчики:

Doç. Dr. Altan ÇETİN-TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

Doç. Dr. M. Said POLAT-TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

Yrd. Doç. Dr. Adnan ÇEVİK-TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

Prof. Dr. Gönül CANTAY- TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

Prof. Dr. Salim CÖNCE-TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

GÜNÜMÜZDE ORTA ÇAĞ TARİH YAZICILIĞININ MESELELERİ

Prof. Dr. Gönül CANTAY*: Değerli dinleyiciler ve saygıdeğer katılımcılar, öncelikle hepinize kendim ve konuşmacılar adına hoş geldiniz, diyor, sevgi ve saygılarımı iletiyorum. 38. ICANAS toplantıları kapsamında düzenlenen, “**Günümüzde Orta Çağ Tarih Yazıcılığının Meseleleri**” adlı panelimizde ülkemizin değerli bilim adamları Sayın Salim Cöhlce, Sayın Gönül Cantay, Sayın Gülay Öğün, Sayın Sadi Kucur, Sayın Said Polat, Sayın Adnan Çevik ve Sayın Altan Çetin katılacaklardı. Ancak Sayın Gülay Öğün ile Sayın Sadi Kucur gelemediler. Bu arada paneli yönetecek olan Sayın Prof. Dr. Salim Cöhlce’nin de şu sıralarda bir televizyon programına katılması gerektiğinden toplantıya biraz geç iştirak edecekler. Onun için geçici başkan olarak toplantıyı ben açıyorum.

ICANAS 38 toplantıları içinde bana göre önemli toplantılardan biri de, kişisel hazırlanmış bilimsel çalışmalar kadar önemli, hatta daha fazla önemli olan panellerdir. Ancak panellerden birine, ikisine girdim. Orada yine kişisel çalışmalarını bildiri olarak sunuyorlardı. Oysa, “panel” deyince sorunların çözülmesi için fikir üretecek çalışmaların ve bu konulardaki görüşlerin gündeme getirilmesi, konuşulması ve tartışılmasını anlamaktayım. O nedenle burada arkadaşlarım, diğer panellerde olduğu gibi bildiri vermeyecek. Ancak, tarih alanında genç bilim adamları olarak bu arkadaşlarımızın alanın metodolojik sorunlarını; yazımdan, araştırmadan, kaynak bulmadan, anlamadan, kaynak dilinden ve belgelemeden başlayarak bu işin nasıl yürütülmesi gerektiği, nelere ihtiyaç duyulduğu üzerinde durup bilgi sunacak, görüş bildirmeye çalışacaklar.

Konu: “**Günümüzde Orta Çağ Tarihi Yazıcılığının Meseleleri**” ama, sadece Orta Çağ tarih yazıcılığının değil, gerçi başlık böyle ama, içerikte Orta Çağ tarihçisinin yetiştirilememesi meselesi de var. “Niçin Orta Çağ tarihçisi bu kadar az, niye yetiştirilemiyor?” sorularının da nedenleri üzerinde durulacak. Bu konudaki daha pek çok nedeni ve niçini sizler de aklınızdan geçirebilirsiniz. O geçirdiklerinizi de vakit müsait olduğunca sizlerle paylaşacağız.

Şimdi, sorunlara göre aramızda bir paylaşım yaptık. Programda görülen Gülay Öğün toplantıya katılmadığı için yerine arkadaşı Altan Çetin’i gönderdi. Şimdi Sayın Çetin ilk olarak konuşacaklar ve bu konudaki düşüncelerini bilgilerini ve görüşlerini bizimle paylaşacaklar. Buyurun Sayın Çetin...

Doç. Dr. Altan ÇETİN**: Teşekkür ederim Hocam. Ben panele daha sonra dâhil olduğum için kendi kafamda bir planlama yaptım. Bu sunumumu iki alanda planladım. Öncelikle hepinizi selamlıyorum.

* Prof. Dr., İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı Başkanı. E-posta: g.cantay@hotmail.com

** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Öncelikle bu konuyu ele alırken bir tarihî bakış açısı ile bir de günümüzün güncel meseleleri açısından olayı ele almak istedim. Çünkü tarih, bir varoluş alanı olarak tarihçinin düşünce sistemi içerisinde ve onun kafasındaki kategorilerin içinde şekillenerek, gerek okuduğu kaynaklara bağlı olarak gerekse kendi devrinin kültüründen etkilenecek yazdığı eserini şekillendirmekte. Bu bakımdan ben öncelikle Orta Çağ tarih yazıcılığının meselelerini ele alırken yazan ve yazılan diye ikiye tasnif edebileceğimiz unsurlardan, yazana dair Orta Çağ tarihinden gelen tenkitleri ya da Orta Çağ'da bunu bir sorunsal hâline, bir mesele hâline getirmiş olan Orta Çağ müelliflerinden örnekler getirerek başlamış olmak istiyorum. Çünkü neticede biz, Orta Çağı belli kaynaklardan, değişik dillerde yazılmış kaynaklardan öğreniyoruz ve bu kaynakları vücuda getiren müelliflerin birtakım sorunları var ve bu sorunlara yine Orta Çağ müellifleri tarafından işaret edilmiş. Bunların bence en dikkat çekicisi İbn-i Haldun'dur. İbn-i Haldun'un, "haberlere yalan karışması" olarak kavramlaştırdığı tenkidinde, tarihçilerin eserlerini oluştururken içine düştüğü hataların sebeplerini en genel olarak altı başlık altında toplamış kendisi ki, onun "dünkü tarihçilerin meselesi" diye sunduğu şeyler, aslında bugün de insanın tabiatından dolayı var olan, devam eden sorunlar kanımca.

Bunlardan birincisi İbn-i Haldun'a göre "haberlere yalan karışması"nın birinci sebebi, "fikir ve mezheplere taraftarlık, bu sebeplerden birini teşkil eder." diyor. Bugün de "ideolojik bakış açısı" dediğimiz, "tarafgirlik" dediğimiz şeyin dün de Orta Çağ tarihçileri arasında söz konusu olduğu ve bu dönemin tarihçileri tarafından vücuda getirilen eserlerde göze çarpan sıkıntılardan biri olduğuna, İbn-i Haldun dikkat çekiyor. Bugünkü modern Orta Çağ tarihçileri muhakkak ki devrin kaynaklarını değerlendirirken bu noktaya dikkat etmek durumundadırlar.

İkinci olarak, yine İbn-i Haldun'un Orta Çağ tarihçilerine yönlendirdiği tenkit, haberlere yalan karışmasını icap ettiren sebeplerin bir diğeri de "haberleri nakil ve rivayet edenlere inanmaktır.", yani "tarihçinin kendisine kaynak ittihaz ettiği unsurları doğru düzgün tenkit süzgecinden geçirmeden", bugünkü modern tarih metodolojisinde bu şekilde ifade edilen unsur İbn-i Haldun kendi devri nokta-yı nazarından bu şekilde ifade etmiştir. Yani, "haberleri nakil ve rivayet edenlere inanmak.", "kendinden önceki tarihçilerin düşüncelerini, fikirlerini sanki kesinlikle doğruymuş, hiçbir inhiraf ya da yanlış yokmuş gibi kabul edip almak." açısından da tenkit ediyor.

Haberlere yalan karışmasının bir sebebi de "maksatları unutmaktır." diyor İbn-i Haldun. Ne demek bu? "Haberleri nakledenlerin birçoğunun gözüyle görmesinden ve işitmesinden maksadın ne olduğunu bilmez, haberi zannına ve tahminine göre naklederek yalana katılır." diyor. Şimdi burada tabii "maksat" kelimesini genişletmek ve içine bugünkü noktayı nazardan pek çok şeyi içine koymak mümkün ama, rasyonel bir bakış açısıyla ve modern tenkitin unsurlarıyla kendi duygularının, düşüncelerinin ve kendi sübjektif bakış açısının doğrudan

tarihin içine karıştırmamasının gerektiğini, İbn-i Haldun o zamandan işaret ediyor.

İbn-i Haldun'un işaret ettiği, diğer bir husus, Orta Çağ tarihçilerine dair tenkit, haberlere yalan karışmasının sebeplerinden biri de “haberlerin doğruluğu vehmine kapılmaktır.” diyor, yani okuduğu her şeyin, yazılan kaynaklardaki her bilginin, gördüğü her sikkenin ya da duyduğu her haberin doğru olduğunu zannederek onları nakletmek ve aktarmak.

Diğer bir nokta, haberlere yalan karışmasının bir sebebi de “haberi nakledenlerin övmek ve hâlleri güzel göstermek ve bu sayede şöhretlerini yaymak maksadıyla, yüksek derece ve mevki sahiplerine yaranmalarıdır.” Bugün de tarihçilerimizin çok büyük meselelerinden birisi olan “resmî söylem” dedikleri ya da meşrulaştırıcı fikrin nerden geldiğinin hiç önemi yok, “meşrulaştırıcı birtakım söylemler oluşturmak adına ve bunu şöhret, para ya da makam adına yapan tarihçiler” İbn-i Haldun tarafından 14. asırda, kendi yüzyılında eleştirilmektedir ve “bunlar birtakım devlet ricaline ya da vs.ye yaranmak adına haberlere yalan karıştırırlar.” diyor. Yani, “onların olmayan vasıflarını anlatırlar ya da varmış gibi gösterirler.” diyor.

Son olarak İbn-i Haldun, yalan haberler karışmasının andığımız sebeplerin hepsinden daha önemli diğer bir sebebi var ki, bu da “dünyanın insan yaşayabilen bölgelerinde yaşayan kavimlerin ve cemiyetlerin yeryüzünü imarından ibaret olan umranın ve diğer tabirle içtimai hayatın tabiatının, tabi cereyanın hâllerini bilmemektir. Çünkü cereyan eden hadiselerin o hadiseler gerek zati ve gerek fiilî olsun her hadisenin kendisine, zatına ve de kendisine mahsus olan bir tabiatı ve arızı olan hâlleri bulunması zaruridir.” diyor.

Bugün Fransız felsefecisi Foucault'nun da söylediği bir şeydir bu, yani “her tarihî olayın kendine has sebepleri vardır, kendine has şartlarda cereyan eder ve kendine has bir ortamın ürünüdür.” Olayları birtakım doğaüstü ya da akıl üstü şeylerle açıklamaya çalışmak ki, bu Orta Çağ tarihçisinin dönemin ontolojisinden kaynaklanan bir yaklaşım tarzıdır. İbn-i Haldun kendi döneminde tarihçileri rasyonaliteye davet etmekte ve mevcut cereyanları oluş dinamiklerine uygun olarak incelemeleri gerektiğini söylemektedir ki, zaten kendisinin **Mukaddime**'de takip ettiği yöntem de bundan başka bir şey değildir. Yani olan hadiselerin arka planındaki rasyonel birtakım sebepleri ortaya koyarak temellendirmeye çalışmaktadır. Burada da onun söylediği o'dur.

Orta Çağ tarihçilerini İbn-i Haldun dönemin bir şahidi olarak eleştirirken, şimdi bu saydığımız maddeler o devirle ilgilenen tarihçilerin bilmesi, özümsemesi ve içselleştirmesi gereken çok önemli hususlardır. Çünkü bir Orta Çağ tarihçisinin eserini okurken ve değerlendirirken eğer İbn-i Haldun'un bu tenkitlerini bilmeden olayın içine girersek modern metodolojinin usulleri içinde, tenkit süzgecinde muhakkak ki birtakım eksiklik ve yanlışlıklar kalacaktır. Çünkü o dönemde

kendi devrinin tarihçilerini bugün bizim mesele etmeye çalıştığımız, kaynak ikda ettiğimiz insanları tenkit ediyor İbn-i Haldun. Bu bakımdan bilinmesinde önem vardır, diye düşünüyorum.

İbn-ül-Esîr diğer bir Orta Çağ müellifidir. Kendi döneminin tarihçileri hakkında tenkidî bir bakış getirmekte. “Şunu öncelikle arz edeyim ki, bugüne dek içten bir sevgi ve alaka ile tarih kitaplarını okuyup mütalaa etmekten, içinde nelerin bulunduğunu öğrenmekten, gerçeği açık ve gizli araştırmaktan geri kalmadım. Hususen tarihin tozlu sayfaları arasında katlanıp gizlenen bilgilerden edep ve tecrübeden faydalanmak istedim. Bazı tarihçilere rivayet ettikleri hadiseleri inceleyip kitaplarında lüzumundan fazla abartarak naklettiklerini”, ki bunlar İbn-i Haldun’da örtüştüğünü gördüğümüz tenkitlerdir, “bazen de önemli olayları kitaplarda ya kısaca geçirdiklerini veya terk ettiklerini gördüm.” Bu iki unsur yetişmekte olan ya da var olan Orta Çağ tarihçisinin dönemin tarihiyle ilgili esrelere bakarken muhakkak kafasının bir kenarına yazması gereken önemli hususlardır. Adam ya çok abartır ya da olayı çok sathi değerlendirir. “Bununla beraber birçokları önemli olayları ele almayı bıraktılar. Kaçınılması gerektiği hâlde yazılarını küçük ve önemsiz olaylara ve işlere hasrettiler.

Doğu tarihçilerine gelince, bunlar Batı’da cereyan edenleri vermeyi ihmal edip bıraktıkları gibi, Batı tarihçileri de Doğu’da geçen olayları ve haberleri önem vermeyip bırakmış oldular. Tarih meraklısı bir kimse, bir olay zincirini araştırıp incelemeye kalkarsa, çok sayıda ciltleri, o olayı değişik anlatan tarih kitaplarını araştırmak ve okumak zorunda olacağı tabiidir. Ben bu usulsüzlüğü görünce meydana gelen önemli ve gerçek olayları unutmaktan korkarak, gerçek olayları –‘gerçek olayları’ sözü burada çok önemli– unutarak, korkarak ve lüzumunda ona başvurarak için Doğu ve Batı’daki hükümdarların aralarında geçen vukuatı toplu olarak anlatan bu kitabımı hazırlamaya koyuldum.” diyor. Bu, **El-Kamil Fi’t Tarih** için geçerli. “Yoksa karanlık gecelerde nutuk çekenlerden olmadım. Ben bu gibi kimselerin kaleme aldıkları bir olayı senelerce anlattıklarını, hatta bu olayları aylara bölerek anlattıklarını müşahade ettim. Hiç şüphesiz bir olay kesintiye uğradı mı, bundan bir sonuç çıkmayacağı gibi kesintiler iyice okunup, incelenmeden, bir araya toplanmadan o olay hakkında bir hüküm vermek mümkün değildir. İşte bu sakıncaları bertaraf etmek için hadisenin tamamını, konuyu bozmadan bir araya topladım.” diyor İbn-ül-Esîr kitabında.

Bu verdiğim örneklerde şimdi süremi aşmamak için fazla ayrıntıya girmek istemiyorum ama, İbn-i Haldun ve İbn-ül-Esîr verdiğim şu örnekler, bugün yetişmekte olan bir Orta Çağ tarihçisi tarafından tarihî eserleri tenkitte ve değerlendirmede muhakkak bilinmesi, göz önünde ve aklın bir kenarında tutulması gereken hususlardır. Kaynak dilini bilmek ve öğrenmek sorunu çok önemli ise onu öğrendikten sonra o eserleri –Arapça, Farsça, Süryanice, Ermenice ne

okuyorsanız– birtakım sorunlarının da olduğunu bilerek okumak, zannediyorum ondan daha önemlidir. Vaktim var mı bilmiyorum ama, güncel meseleri ikinci bölümde dile getireyim. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Evet, tamam. Efendim, açıklamaya gerek yok. Arkadaşımız konuyu gayet açık ve net bir şekilde ifade ettiler. İkinci olarak arkadaşımız Said Polat konuşacak, görüşlerini bildirecek. Buyurun Sayın Polat.

Doç. Dr. M. Said POLAT*: Şimdi arkadaşımızın, Altan Bey’in temas ettiği bir iki hususa cevap verdikten sonra asıl tartıştığımız mesele hakkındaki görüşlerimi beyan edeceğim. Modern öncesinin tarihçileri için tarih, olayların “olduğu gibi” naklinden ibaretti. Yani herhangi bir hadisenin olduğu gibi yansıtılmasıydı temel amaç. Dolayısıyla Foucault’nun modern öncesi tarihçilerle mukayese edilmesi bana göre problemlidir. Foucault’nun ve genel olarak modern tarihçilerin tarihe yaklaşımları tamamen farklı. Bizim problemlerimizden birisi de bu. Düşünürken “tarih üstü” düşünüyoruz, yani “ahistorikal” bir yaklaşım sergiliyoruz. Zaman ve zeminden uzak İbn-i Haldun ile Foucault’nun görüşlerini bir araya getirebiliyoruz.

Doç. Dr. Altan ÇETİN: Benzerlik olduğunu söyledim. Şimdi felsefi karşılaştırmalara girmedim asla. Foucault da böyle bir şey söylüyor. “Tarihsel olaylar ferdidir ve kendi başına vuku bulur.” dedi. O kadar yani... İndirgemedim ya da çıkartmadım kimseyi kimseye...

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Biz şöyle yapalım. Siz sadece kendi görüşlerinizi, düşüncelerinizi söyleyin. Arkadaşlarımız zamanı kendi düşüncelerini söylemek için kullansın tartışmayı sonraya bırakalım.

Doç. Dr. M. Said POLAT: Benim yaptığım küçük bir itirazdı o kadar. Ben asıl buradan metot problemine geleceğim. Biz tarih yazımında metottan, çalışmalarımızın ön sözünde veya girişinde kaynaklar hakkında bilgi vermeyi anlıyoruz. Çalıştığımız konuya ilişkin kaynakların var olup olmaması, bu kaynaklarda “doğru” haberlerin olup olmaması, metottan anladığımız bu. Hâlbuki metot bu değildir. Başka bir ifadeyle buna o zamanın kendine has epistemese diyelim. Madem kavramsal konuşacağız. Epistemese, yani o dönem insanının düşünce biçimine, düşünce dünyasına göre meseleleri ele almamız lazım. Bugün bizim en temel problemimizden biri de kaynaklara yaklaşımımızdır. Söylemeye çalıştığım kaynakların hakikati ifade edip etmemesi değil. Biz kaynakların hakikati ifade edip etmediğini bilemeyiz, çünkü tarihle hep dolaylı bir ilişki içindeyiz, yani metin dışı bağlamla, yani metnin dışındaki olan hadiselerle bizim bir başka türlü rabitamız yok görünüyor. Yani bütün geçmişle metinler üzerinden ilişkiye giriyoruz! Hâlbuki metin dışı bağlam hakkındaki bilginin sadece metinlerle elde

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. e-posta: spolat@marmara.edu.tr

edilemeyeceği ve pek çok yolları olduğunu belirtmekle yetineyim. Meseleyi, bana verilen bu kısa sürede ancak bu kadar izah edebiliyorum. Kısacası birinci problem, metin içi bağlamla metin dışı bağlam arasındaki ilişki problemidir.

İkinci problem, Türk tarihçiliğinin en önemli problemlerinden bir diğeridir. Bunu da kısaca yorum problemi olarak adlandırabiliriz. Bizim tarihçiliğimizin temel argümanı; yaklaşık yüz yıldır, Rankeci ekolle, klasik tarih yazıcılığını birleşiminden oluşan kaynaklardaki bilgileri, şeyleri olduğu gibi anlattığı, dolayısıyla da bizim bu kaynaklardaki bilgilere sadakatte kusur etmememiz gerektiği üzerinde durur. Tamamen mesele bunun üzerine yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla lisansüstü çalışma yapan öğrencilere denir ki, asla yorumda bulunmayın. Kaynaklardaki bilgilerin doğruluğunu test edin. Fakat, nasıl test edeceksiniz? Diğer kaynaklarla mukayeseler yorum değil mi? Hâlbuki bütün faaliyetler tarihçilerin kaynak metni eline aldığından itibaren her tarihçi yorum yapıyor. Genellemeler de dâhil olmak üzere yorum yapılıyor, fakat bu, farkında olmadan yapılıyor. Sağduyuyla, usul ve adabından uzak bir şekilde yapılıyor. Problem burada.

Ben burada Fuat Köprülü'yü örnek göstermek istiyorum. Fuat Köprülü'den sonra, bilhassa bizim Orta Çağ tarihçiliğimizde, bu usûl ve metot tamamen terk edilmiş vaziyette, çünkü kitapların girişinin hiçbirinde yazarın usûlene ilişkin bir bahis bulamazsınız. Bu klasik gelenekte olan bir şeyin de terkidir aslında. Bütün kitaplar, arkadaşımızın bahsettiği gibi, Altan Bey'in, **Mukaddime** örneğinde de görüldüğü gibi eserlerin çoğunda aslında bir giriş, mukaddime, mevcuttur. Görürsünüz ki Köprülü'de de benzer bir şekildedir ve Köprülü'den sonra bu iş biter.

Ondan sonra üzerinde durulması gereken diğer bir husus, bu metodu nasıl elde edeceğiz, yani tarihe yaklaşımda kaynakları okurken? Kaynakları neye göre okuyacağız? Sadece kaynaktaki bilgileri bir araya getirmek mi amacımız? Sağduyumuzla! Hayır. Batı'da XIX. yüzyıldaki tarih anlayıştıydı bu. Ranke'den beri gelen Alman Historismus'unun bir uzantısıdır. Bu geleneği Avrupa büyük ölçüde gözden geçirdiği hâlde biz sıkı sıkıya sarılmaya devam ediyoruz. Hem de bütün otantikliğini kaybetmiş şekilde. İşte XX. yüzyılın başları, ortaları, Foucault ve daha pek çok tarihçi veya sosyal bilimci tarafından tarih yazımına ilişkin yeni metotlar geliştirildi. Biz ise bunlar üzerine hiçbir şekilde bir temasta bulunmuyoruz ve farkındaysanız Fuat Köprülü, Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna ilişkin yazdığı kitabının girişinde, mukaddimesinde Fransa'daki, kendi dönemindeki tarih yazımın metodolojisi üzerinde duruyor ve hatta Alman ekolüne atıflar yapıyor. Peki biz senkronik olarak veya aynı dönemle paralel olarak böyle bir takipte bulunabiliyor muyuz? Hayır. Madem kendine özgü bir tarih yazımını oluşturamıyorsak o zaman Batı'ya yönelmemiz lazım. Oradaki yaklaşımlardan faydalanmamız gerekiyor.

Artık o Rankeci ekol büyük ölçüde terk edildi ama, biz yüz yıldır hem bu ekolü hem de asli özelliklerini kaybetmiş bir şeklini, devam ettiriyoruz.

Dönemlendirme meselesi, mesela herhangi bir tarihî olayı incelerken genellemeler yapıyoruz, fakat sorulduğunda yorum yapmadığımızı söylüyoruz. Ama genellemeler birer yorumdur. Tamamıyla yorumdan ibaret genellemelere sık sık başvuruyoruz. Daha önceki konuşmacının söylediği gibi bunu çeşitli gerekçelerle yapıyoruz. Politik vs. sebeplerle. Haricî ve dâhilî saikler bizi genellemelere itiyor. Bu genellemeleri neye göre yapıyoruz. Farklı dönemlendirme çalışmaları yapılmadan genellemeler yapmak bizi her zaman hataya düşürecektir.

Diğer bir problemimiz de metinlerin yönlendirmesiyle tarih yazmak. Başka bir ifadeyle “kaynak yönelimli” tarih yazmak. Daha yalın bir dille ifade edecek olursak metinlerdeki malumatı bir araya getirmek. Mesela Osmanlı öncesi Türkiye tarihine ait metinlerdeki malumat bir araya getiriliyor! Çok sayıda metin olmadığına göre, bir gün bu metinlerdeki malumatı bir araya getirme faaliyeti sona erecek! Peki yeni nesil tarihçiler ne yapacak? O zaman tarih yazma faaliyeti de mi sona erecek? İşte bu tipik bir pozitivist anlayıştır.

Modern tarih biliminin başlangıçtaki amacı, her alanda uzman yetiştirmektir. Bu uzmanlar bütün tarihi yazacak ve sonunda mükemmel bir tarih yazılıp ortaya konacaktı. Ama bunun böyle olmadığı görüldü. Batı’daki yaklaşım bu artık. Çünkü bunu şimdilik yorum problemi olarak ortaya koyalım. Her dönemin bakışıyla biz tarihe yöneliyoruz. Cumhuriyet’in ilk kuruluş yıllarındaki geçmişe bakış farklı, 1950’lerdeki farklı, 1980’lerdeki farklı, 2000’lerdeki farklı. Tarihî metinleri, yani kaynakları okuyuşumuz değişiyor, bu metinlerde bulacağımız küçük küçük ayrıntılara yüklediğimiz anlamlar değişiyor. Bütün bunların artık bizim için bir problem hâline gelmesi gerekiyor, yani bunun üzerine yoğunlaşmamız gerekiyor. Artık dilbilim yönelimli tarih yazımları var, sosyal bilim yönelimli tarih yazımları var, çok disiplinli çalışmalar yapılması gerekiyor. Bu çalışmalar nasıl yapılacak? Tarih bölümünde dört sene boyunca tarihî olayları okuyan bir öğrenci nasıl antropolojiden, sosyolojiden veyahut da psikolojiden faydalanabilecek? Peki dil bilmeden bunları nasıl yapacak? Farklı dillerdeki metinlerin analizlerini nasıl yapacak? Kavram analizlerini? Bırakın farklı dilleri Türkçenin o tarihî kavramlarını nasıl anlayacağız ve anlatacağız? Bütün bunlar o kadar büyük sorunlar ki, mevcut durumda bunların çözümü de yoktur. Dolayısıyla biz kitlenmiş, kalakalmış durumdayız şu anda, bu XIX. yüzyıl tarih yazımının “özgünlüğünü yitirmiş versiyonu”nu devam ettirdiğimiz sürece bu fasit daireden kurtulmamız mümkün değildir.

Son olarak metinlerle ilgili bazı eklemeler yapmak istiyorum. Metinler, Osmanlı öncesi Türkiye tarihi için sınırlı. Bunu artık hepimiz biliyoruz. Peki bu sınırlı metinlerden neler üretebiliriz? Yani bu sınırlı malumat ile neler yapabiliriz? Aslında çok şey yapılabilir. Mesela bu kaynak metinlerdeki

kavramların analizi henüz yapılmadı. Örneğin bir “ıkta” teriminin farklı zaman ve mekânlarda ne anlama geldiğini henüz bilmiyoruz. Mesela esnaf teşkilatı üzerine o kadar çok yayın yapıldı ki, sadece bibliyografyasından hacimli bir kitap ortaya çıkar. Fakat bu yayınları bir bir incelemeye başladığımızda, yıllarca emek verip çalıştığımızda, ana meselelerin dahi çözülmediğini görüyorsunuz. İbn-i Battuta'nın “Ahiler” hakkındaki övgü dolu sözlerine rağmen “evbaş”, “ayyar” tabirlerini nasıl açıklayacağız? Bu kavramları nasıl birbirine yaklaştıracacağız? Bunlar tamamen gözden uzak tutarak değerlendirmeler yapıyoruz. Dolayısıyla benim söyleyeceklerim şimdilik bu kadar, ama bir hususu daha belirtip sözlerimi tamamlayacağım...

Her tarihçinin kendi tarihi vardır. Objektif, nesnel bir tarih yoktur. Şurada duran yazılıp bekleyecek ve asırlarca okunacak bir tarih yoktur. Her tarihçinin bir tarihi vardır, her dönemin bir tarihi vardır, dolayısıyla önceki itirazımda buydu. İbn-i Haldun için de bu söz konusudur. Bizim için tarih, anlatılarımızın kaynağıdır, yani bugün bizi var eden, kişiliğimizi, kimliğimizi oluşturan, bizi biz yapan hikâyelerin ana kaynaklarından birisidir tarih ve referanslarımızdandır. Bunu ideolojik anlamda söylemiyorum. Daima biz o referanslara muhtaç oluruz. Bugün bile herhangi bir sosyal krizde veyahut da siyasal krizde tarihi sürekli referans vermiyor muyuz? Aslında bu anlatı parçalanmalarından kaynaklanan krizdir. Psikolojide de psikanalizin üzerinde durduğu budur. Anlatı parçalanması. Tarihi biz doğru okuyamadığımız zaman anlatı parçalanmasına uğruyoruz ve psikozlar anlatıların parçalanmasından hikâyesinin, öyküsünün yitirilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla biz bu dönemin tarihini sürekli yeniden yazmamız gerekiyor gelecek on yılın, ondan sonraki on yılların, yeniden gelecek nesillerin tarihlerini kendi ihtiyaçlarına ve anlatılarına göre kaynakları okuması gerekiyor. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Evet Efendim. Zaten sorun da bu Efendim.

Başkanımız Sayın Salim Cöhce geldiler. Said Polat arkadaşımızdan sonra, başkanlığı kendilerine devredebeyim mi? Yoksa...

Prof. Dr. Salim CÖHCE: A... Lütfen devam edin Hocam. Lütfen...

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Öyle mi? Peki o zaman programımıza uyalım ve devam edelim. Şimdi Adnan Çevik arkadaşımız konuyla ilgili görüşlerini bizlerle paylaşacak. Buyurun...

Yrd. Doç. Dr. Adnan ÇEVİK*: Teşekkür ediyorum Hocam. Misafirlerimizi de saygıyla selamlıyorum.

Ben biraz daha net ve somut şeyler söylemek istiyorum bu konuda. Rahmetli Fuat Köprülü Hoca'nın adı geçti. Köprülü Hoca'nın bir makalesinde okumuştum.

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

“Tarih, orta zamanla başlar.” diye bir analiz yapıyor. Hakikaten burada belki öncelikle “Orta Çağ” dediğimizde neyi kastediyoruz? Tabii bu panelin aslında başlığı: **“Orta Çağ Tarihçiliğinin Meseleleri”** değil, **“Orta Çağ Türk Tarihçiliğinin Meseleleri”** idi. Kitapçığa sanıyorum yanlış geçirilmiş. Burada biz kendi sorunlarımızı, yani, **“Orta Çağ Türk Tarihçiliğinin Meseleleri”**ni mi, yoksa genel anlamıyla **“Orta Çağ Tarihçiliğinin Meselelerini”** mi konuşmak için bir araya geldik.

“Orta Çağ”, malum bu tarihî dönemlenme bizim değil, Batı’nın tasnifi. Biz de ona uyuyoruz ama, bunu kendi tarihsel maceramızı da içine dâhil ederek tanımlıyoruz fakat, belki ondan önce, insanlığın tarihsel süreci içerisinde “Orta Çağ”, diye adlandırdığımız o bin yıllık dilime ya da Batı’nın adlandırdığı o bin yıllık dilime baktığımızda hakikaten kendinden önceki ve sonraki çağlardan farklı özellikler gösteren ve bugünümüzü ve belki de geleceğimizi doğrudan etkileyen büyük hadiselerin cereyan ettiğini görüyoruz. Mesela; “Orta Çağ Dinler Çağı”, “Orta Çağ Akdeniz Çağı”, “Orta Çağ Büyük Dönüşümler Çağı” yani Kavimler Göçü’yle bugünkü Avrupa’nın oluşumuna, İslam’ın doğuşundan Anadolu’nun Türk yurdu hâline gelişine, Haçlı Seferlerinden, Moğol İstilasına ve ardından gelişen sonuçlara baktığımızda bunların hepsi “Orta Çağ” adını verdiğimiz o bin yıllık kesit içerisinde cereyan ediyor.

Peki bizim tarih yazıcılığımızda bu bin yıllık kesiti nasıl ayrı bir dönemlemeye tabi tutuyoruz? İşte malum: “İslam Öncesi Türk Tarihi” diye adlandırdığımız ama Batı’nın tarih dönemlemesinde Orta Çağ’a giren “Genel Türk Tarihi” olarak, alıyoruz. Buradan itibaren başlıyoruz. Onu hariç tutarak başlıyoruz daha doğrusu. İlk Müslüman Türk devletleriyle başlıyoruz. Bütün müfredatlarımızda da böyledir, üniversitelerimizde malum. İlk Müslüman Türk devletleri; Büyük Selçuklu. Bunu birlikte okutulabiliyor, ayrı okutulabiliyor, ardından Anadolu’yla ilgili maceramız, bu biraz tabii Türkiye’de okutulan tarih formasyonuna uygun bir şey. Birinci Dönem “Beylikler” dediğimiz, Malazgirt Muharebesi’nin hemen sonrasında Anadolu’da ortaya çıkmaya başlayan Beylikleri ele alıp onu ayrı bir kategori içerisinde değerlendiriyoruz. Ardından “Anadolu Selçuklu” dediğimiz Anadolu’nun bütünlüğünü sağlayan bu beyliklerle birlikte Anadolu’da merkezî yapıyı kuran dönemi yaklaşık 100-150 yıllık bir dönemi ele alıyoruz. Ardından İkinci Dönem Beylikler, dediğimiz Moğol İstilasının sonucu olarak ortaya çıkan devri alıyoruz ve orada kesiyoruz.

“Orta Çağ”, diye bugün konuştuğumuz ve meseleleri, diye konuşmayı düşündüğümüz alan aslında burası, yani ilk Müslüman Türk devletlerinden Moğol İstilasına kadar ve Moğol İstilasının doğurduğu sonuçlara kadar, İlk ve İkinci Dönem Beylikleri de dâhil edilen döneme kadar ki kesiti kastediyoruz, “Orta Çağ” dediğimizde. bunlara İran’da Irak’ta El-Cezire’de Suriye’de ve Mısır’da kurulan tabii Türk devletlerini de katıyoruz.

Peki bu dönemin temel problemleri neler? İlgilileri de bileceklerdir. Özellikle, tabii bu Türk tarih yazıcılığında ne zamandan beri “Orta Çağ”, diye veya bu dönemin başlıklarını söylediğim dönemler ayrıca ele alınıyor tarih yazıcılığımızda, özellikle Cumhuriyet’le birlikte. Cumhuriyet öncesi dönemde Orta Çağ, yani Selçukluya, Beyliklere, ilk Müslüman Türk Devletlerine, Orta Asya’daki geçmişimize ilişkin veriler oldukça sınırlı ya da oraya değinmeler oldukça sınırlı ama, Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte ve ilk kuşak tarihçilerimizin gayretleriyle özellikle, onların nitelikleriyle de örtüşen bir şekilde Orta Çağ Türk tarihçiliği (Ben hep öyle algılamaya çalışıyorum.) altın çağını yaşıyor sanki. İlk güçlü çalışmalar o dönemde yapılıyor. Said Bey’in de söylediği gibi, belki dışardan baktığımızda, genel hatlarıyla yapılması gereken her şey yapılmış gibi duruyor ama, sonra da söylediği gibi hakikaten (Yüzde yüz katılıyorum.) derinlemesine girdiğinizde yine durduğunuz çağdan, durduğunuz dönemden tekrar tekrar yorumlamanız gerekiyor o verileri. Yani aslında hiçbir şeyin bitmediğini, yeniden başladığını görüyorsunuz. İşte bu yeniden başlamalarda yaşadığımız ciddi sorunlar var. Orta Çağ Türk tarihçiliğinin tekrar bir hamle yapabilmesi için ya da gelecek çağlar ile içinde bulunduğumuz çağa söyleyecek sözünü net söyleyebilmesi için.

Özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nin ortaya çıkmasıyla birlikte tarihçilik eğiliminde Osmanlı Tarihçiliği’ne doğru yoğun bir kayma var. Bu da anlaşılabilir bir şey, çünkü istemediğiniz kadar çok belge var. Direkt arşiv belgeleriyle konuşuyorsunuz, resmî belgelerle konuşuyorsunuz. Dolayısıyla tarih malum geriye gittikçe daha zorlaşıyor, yazılı metniniz azalıyor. Bu nedenle arkeolojik buluntulardan destek almaya çalışıyorsunuz, bu da yeterli değilse problemleri çözemiyorsunuz, artık satır aralarını okumak zorunda kalıyorsunuz, yani satırlar size yetmiyor problemlerin çözümünde. Satır aralarıyla sorularınıza cevap üretebiliyorsunuz, hatta bazen de kurgulamak zorunda kalıyorsunuz. Burada yaşanan, benim kendimce tespit ettiğim, kendim de hasbelkader 15 yıla yakındır bu alanda gayret sarf ediyorum, Anadolu’nun tarihî coğrafyası, özellikle Selçuklu Türkleşme Dönemi’nin tarihî coğrafyasına Güneydoğu Anadolu merkezli olarak yoğunlaşıyorum.

Temel gördüğüm birkaç problem var, onları hemen başlıklar hâlinde söyleyip sözü size devredeceğim Hocam. Belki ikinci turda bunları daha da açabiliriz.

Birincisi kaynaklarla ilgili sorunlarımız var. Arkadaşlarımızın temas ettiği. Tabii, daha kavramsal bir şeydi onların söylediği. Ben daha pratik şeyler söyleyeceğim. Kaynaklarla ilgili sorunlarımız var. Aslında Orta Çağ kaynaklarımız çok zengin değil maalesef. Biz tarih yazmıyoruz. Hep denir ya: “Türkler tarih yapar, yazmaz”. Bu tarih yazmamamızın getirdiği bir problem var. Geniş bir coğrafyada, yani Mançurya Bozkırlarından Orta Avrupa’ya kadar, Atlas Okyanusu’na kadar, Kuzey Afrika’dan Yemen Çöllerine kadar Hindistan’ın kuzeyine vs. Geniş bir coğrafyada var olan bir tarih, Türk tarihi. Dolayısıyla bu geniş coğrafya, geniş bir kaynak

çeşitliliği çıkarıyor karşınıza. İşte Soğdçadan Latinceye, Grekçeye, Arapçadan, Farsçadan Ermeniceye, Süryaniceye kadar geniş bir kaynak durumuyla karşı karşıyasınız. Doğal olarak Orta Çağ tarihçilerinin gözünü korkutan ilk şey budur. Bu kadar geniş bir coğrafyada pek çok kaynakla karşı karşıya kalmış olmak. Bu dillerin hepsini bilmeniz mümkün değil, ömrünüz yetmez buna. İşte bunlardan bir ikisini seçerek o alana yöneliyorsunuz.

Bir de coğrafya sorunumuz var. İşte Orta Asya başlı başına kendi dinamikleriyle tarih üreten bir coğrafya. Hakeza Anadolu da Orta Doğu da öyle, Kuzey Afrika öyle, Kafkaslar, Karadeniz'in kuzeyi, yani coğrafyanın da kendi tarih üretme potansiyeli var. Dolayısıyla ya kaynaklar üzerinden yürüyeceksiniz ya coğrafya üzerinden yürüyeceksiniz. Böyle sorunlarımız var. Bu bağlamda kaynak neşirlerimiz, yani ilk dönem yine Cumhuriyet'in ilk yıllarında, 40'lı, 50'lili yıllarda, özellikle belki Anadolu'ya ilişkin kaynaklara öncelik verilmekle birlikte bir ivme yakalanmış Orta Çağ kaynaklarının neşri konusunda ama, o nedense son on yıldır yirmi yıldır ciddi anlamda kesintiye uğramış vaziyette. Mesela, ben kendi çalıştığım alan itibarıyla söyleyeyim, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Türkleşmesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Malazgirt'le birlikte ya da öncesiyle birlikte başlayan Türklerle ilgili macerası, yani Anadolu'nun bütünü evet ama, özellikle Güneydoğu için örnek vereceğim, tek bir kaynağımız var Müslümanların eliyle Arapça yazılan. O kadar önemli bir kaynak ki bu. Bunun eliyle Anadolu'nun Türkleşmesi'nin Güneydoğu Anadolu'ya yansıyan 11. ve 12. yüzyıldaki resmini çekebilirsiniz. Her açıdan çekebilirsiniz; siyasi, sosyal ve kültürel açıdan, hatta demografik açıdan da çekebilirsiniz ama, biz bu kaynağı hâlâ neşredemedik. İbn-ül-Erzak, **Tarih-i Meyyafarkin ve Amid** isimli kitabı mesela. İngiltere'de British Museum'da biri muhtasar biri mufassar iki yazması var. İşte yine emeği geçenleri hayırla yad etmek lazım. Ahmet Savran Hoca "Artuklular" kısmını, Mısırlı Avad da "Mervaniler" kısmını neşretti ama, kaldı. Derli toplu bir neşri yapılamadı mesela bu eserin. 11. yy. Anadolu, 12. yy. Anadolu üzerine konuşurken bu kaynak olmaksızın konuşamazsınız ama, biz henüz bunu neşredemedik. Buna benzer yine 11. ve 12. yüzyıl mesela... Anadolu'nun özellikle Anadolu'ya bakarsak, Anadolu'nun Türkleşmesi'nin en problemlili yılları 11 ve 12. yüzyıldır, bilhassa da 12. yüzyıldır. 13. yüzyıl biraz daha kaynakların çeşitlenmesi vs. Bu yüzyılda kaynaklar yerleşik hayatın ve şehirleşmenin etkisiyle çeşitlenir.

Süryani, Ermeni kaynaklarımız var. Mesela, "Süryani Mihail", diye bir kaynağımız var. Yarın ben ayrıca Süryani kaynaklarını tanıtacağım. Süryani Mihail, hâlâ işte Hrant Andreasyan'ın Türk Tarih Kurumu için yaptığı teksten ibaret, TTK'de duran bir metin ve o da Süryani Mihail'in eserinin tamamı değil, sadece Türklerle ilgili, i problemlili de bir metindir, ben de ayrıca Arapçası da var onun, XVI. yüzyıl istinsah edilmiş bir metin. Arapçası ile mesela ikisini mukayese ettiğinizde çok ciddi farklar var ikisi arasında. Bu eser hâlâ neşredilmiş değil. Orada duruyor, yani bir kitap hâlinde yayımlanmış bile değil, İşte kitapçılara

gittiğimizde rahat rahat satın alabileceğimiz bir şekilde bile değil. Fotokopi olarak duruyor. O olmaksızın... Çünkü, bir Anadolu'ya gelenler var, bir de Anadolu'lular var, gelenleri görenler var, yani iki gözle birlikte, hatta dolaylı gözlerle bile birlikte bu resmi çekebilirsiniz. Süryani Mihail bu açıdan önemli. Malatya Metropoliti, entelektüel, zeki bir adam. Muazzam analizleri var; hem Türkler hem kökenleri hem Orta Asya'daki varlıkları hem de Anadolu'daki maceralarına ilişkin, biz henüz bu kaynaktan yeterince yararlanabilecek bir neşir ve tercümeden yoksunuz.

Bu konuda o kadar bihaberiz ki, Orta Çağ tarihçilerimizin –belki Hocam da temas edecektir– bunun hemen ardılı “Ebu'l Farac” isminde bir başka Süryani kaynağımız var. Moğol istilası dönemine ilişkindir. Bunun bir de Arapça muhtasar eseri vardır: **Bar Hebraeus**. İsmi: Ebu'l Farac, İbn İbri üç isimle bilinen bir yazar. Mesela bazı tarihçilerimiz bu üçünün ayrı ayrı adamlar olduğunu zannediyorlar. Yani o kadar uzağız bu kaynaklardan. Dolayısıyla sorunların birincisi kaynak neşri. Yani Orta Çağ Türk tarihçilerinin en büyük sorunlarından birincisi bu. Ben tabii Anadolu için konuşuyorum, Orta Asya'yı çok iyi bildiğimi söyleyemem ama, orası için de benzer durumun olduğunu söyleyebiliriz sanırım.

İkincisi, bunları belki tekrar biraz daha açarız, “Orta Çağ Arkeolojisi” diye bir alanın acilen, açılması gereği. Artık “sanat tarihçilerimizin himmetiyle mi, antik çalışmaktan bıkan, yorulan arkeologlarımızın himmetiyle mi olacak? Nasıl olacak?” bilmiyorum. Çünkü Salim Hocam'la biz Batman'dan geliyoruz. On gündür orada, Anadolu'nun Türkleşme dönemine ait bir Orta Çağ başkenti, Dilmaçoğullarının başkentini bulduğumuzu düşünüyoruz. Onunla ilgili, ü zerinde çalışıyoruz. Mesela bu bölgenin tarihinin yeniden yazılmasını gerektirecek bir durum. Hâlbuki şimdiye kadar çoktan Anadolu'nun topografyası, tarih üzerinden, tarihî topografyası çözümlenmiş olmalıydı. Orta Çağ arkeologlarının yapacağı bir şey. Biz tarihçilerin yapacağı bir şey değil bu. Ama tabii şöyle de değil: Orası için yine söyleyelim, yani o *Erzen*, bahsettiğimiz şehir, *Erzin*'le *Erzen*'i *Rum*'u yani *Erzurum*'u karıştıran sanat tarihçilerimiz de var, Hocam, sizi tenzih ederek söylüyorum.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Genellikle Erzurum'u...

Yrd. Doç. Dr. Adnan ÇEVİK: Neden söyledim bunu? Yani; tarihçi, sanat tarihçisi, arkeolog, epigraf, nümizmat hep birlikte çalışılması gerekiyor. Yani tek başına değil, bu veriler hep birlikte bir yere toplanıp ortak analizler yapılması gerekiyor. Evet, interdisipliner çalışmalar yapılması gerekiyor. Konuşmamı burada keseyim. İkinci fasılda belki daha ayrıntılı olarak ele alırız. Teşekkürler ediyorum.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Sözü ben alayım. Arkadaşımızın sorularında özellikle iki şey tespit ettim. O da benim getireceğim öneriyle örtüşen bir durum olduğu için özellikle söz aldım ki, konu dağılmasın diye. Yoksa size...

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Estağfurullah Hocam Buyurun...

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Efendim şimdi arkadaşımız, geniş Orta Doğu coğrafyasında Türk tarihinin Orta Çağ'ının sorunları dile getirilirken burada yaşayan dillerin, kaynakların doğru deşifre edilmesi açısından bilinmesi gerekliliğini söyledi. Bunun için tabii ömür de yetmez dedi. Doğru bir tespit. Ömür yetmez: O dilleri öğrenip ondan sonra da çalışma yapabilmeye...

Başka bir nokta da “Orta Çağ Arkeolojisi” dedi. “Orta Çağ Arkeolojisi”, diye bir şey yok: Neden yok? “Arkeoloji” terimi, aynı “Bizans” kelimesi gibi XIX. yüzyılda Batı tarafından bize bindirilmiş bir terim, bazı meseleler gibi. Örneğin Ermeni meselesi gibi.

Arkeoloji, bir kazı yöntemidir. Kazının nasıl yapırlılığının içeriği onun içindedir. Aslında bugün arkeoloji bölümleri var ama, arkeoloji sanat tarihi arada “ve” dahi kabul etmeyen bir bütünlük içindedir ve arkeolojik dönemler olarak üniversite programlarında, bölüm programlarında yer alan dersler maalesef, sanat tarihi “genel” kavram bütünlüğü içindedir. Bunlar dönemlerdir.

Yanlışıardan biri, arkeoloji çerçevesi içinde ve geçmişte “Büyük Hoca” adıyla tanıdığımız hocalarımızın kalın ve ağırlıklı kitaplarının isimlerinde de var. “Yunan ve Roma Sanatı” isimlendirmesi gibi. Biliyorsunuz ilk çağlarda bugünkü anlamda bir Yunan devleti değil, Hellas’da şehir devletleri var. Anadolu’da da kolonileri vardı. Hatta Anadolu’nun içlerine değil, bunlar daha çok ticari ve kıyılarda yerleşmiş kolonilerdi. Roma çok iddialıydı. Bu koloniyel yerleşimlerin ortaya koyduğu mimari eserleri kolayca ortadan kaldırdı ve hemen bütün Orta Doğu’ya kendi modasını, mimari modasını getirdi. Bütün istila ettiği, aldığı, idaresine soktuğu alanlara başta mimari alanda olmak üzere modasını yerleştirdi. Moda, Roma ama malzeme, işçilik, üretim tamamen yereldi. Dolayısıyla burada terimleri kullanırken çok bilinçli ve doğru kullanmak zorunluluğu var. Aslında bütün bilim alanlarında, özellikle terim bilgisi yönünden sanat tarihinde çok büyük karmaşa yaşıyoruz. Bırakın metodolojiyi. Ona gelinceye kadar... Tabii başka bir şey. Tabii bu bilim dalları bize daha çok Batı’dan alınarak geldi ve Batılı Hocalar tarafından tesis edilmeye çalışıldı, kurumlarımızda. Dolayısıyla da hem Batı’da öğrenim görmüş hem de Batılı hocalar tarafından burada öğrenimleri, meslekî formasyonları tamamlanmış olan hocalarımız, bize tercüme ekolü olarak hocalık ettiler. Bu durum bizim canımızı çok yaktı. Şimdi benim kuşağım ki, benim kuşağım da bitti, ben altı aydır emekliyim... Çok şeyleri düzeltmek zorundaydık. İşte bizim sanat tarihi alanında da bu üç arkadaşımızın dile getirdiği metodolojik araştırma sorunlarımız var. Bunları düzeltmek zorundayız. Bunu nasıl yaparız? Ben de birkaç sorunumu söyleyerek... Neden birkaç sorunumu söylüyorum: Sanat tarihi, tarih olmaksızın yapılamaz, tarih doğru üretmeli ki, sanat tarihçisi onu kullanabilsin ve kendi meslekî formasyonunun gerektirdiği şekillenmeyi, ifadeyi doğru yapabilsin, yorumu doğru yapabilsin. Çünkü biz yoruma açık bir meslek formasyonu içindeyiz. Dolayısıyla bakmayı bilmek, baktığımız görmek,

gördüğümüzü de yazılı ve sözlü olarak aktarmak. Bizim böyle bir mecburiyetimiz var. Ama gelelim tarihçilerin bugünkü durumuna.

Tarihçiler, herkes alınmasın tabii, özür diliyorum, benim İstanbul'da gördüklerimi ve yaşanan durumu ifade etmeye çalışıyorum, belge okur durumdalar. Belge okuyup yayınlamak yerine, tarihî vakaları yeniden değerlendirilmesine ve doğru olarak değerlendirilmesine çalışması gerekliliğini duyuyorum ben kendi alanım adına.

Günümüzde tarihte kurulan Türk Devletlerinin kendi dönemleri içinde bir değerlendirilmesinin yapılmasını istiyorum. Sentez nitelikli yayınların olmasını istiyorum. Yani çok iyi araştırılmış, sağlam dayanakları olan sağlam yayınlar istiyorum. Geçmişe bağlı kültür-bilim üreticilerinin böyle doğru sentezlere ihtiyacı var, bizim gibi. En çok da şehircilikten yüzük taşına kadar konu çeşitliliği olan sanat tarihi biliminin ihtiyacı var. Neden? Çünkü sanat tarihini tarif etmek gerekirse sanat tarihi, kültür bazlı bilimler bütünüdür. Dolayısıyla da bu eksiklik ve açıkları ben şiddetle duydum, kendi öğrencilerime mümkün olduğu kadar yaşatmamaya, onları yönlendirmeye çalıştım. Ancak hakikaten çok zor oldu. Bundan sonraki nesil için nasıl olacak bilemiyorum...

Yıllardan beri, özellikle tarihçilerle olan bilimsel toplantılarda bir şey dile getirmeye çalıştım ve hâlâ da söylemekteyim. Bu vesileyle tekrarlama fırsatı buldum. Bu ihtiyacı çok duyuyorum. Benim doktora çalışmam 1975'te kabul edildi. 1968'de aldım doktoramı. Tabii o vakit farklıydı bu doktora yapma usulleri... Doktora konum: **Osmanlı Dönemi'nde Menzil Kervansarayları**. Ben çok genç yaşlarda Zigana Dağlarının içine kadar girdim-çıktım ve o günkü koşullarda, düşünebiliyor musunuz? Peynir ekmeği bile bulamadığımız zaman oluyordu, yer oluyordu. Dolayısıyla bu çalışmanın bir devamı gibi. Hiç bırakmadığım bir çalışma konusu da; göçler ve yollarla ilgili oldu. Bu konuda 10'u aşan bildiri verdim, ancak bu çalışmaları yaparken ve diğer çalışmaları yaparken duyduğum eksikliği doğrusu hiçbir şeyde duymadım. Bu nedenle şöyle bir yöntem öneriyorum, şöyle bir kuruluş öneriyorum, şöyle bir metot öneriyorum: Çeşitli konularda enstitülerin kurulmasını istiyorum. Türkiye'nin belli konularda çalışacak ve yeni sentezler üretecek enstitülere ihtiyacı var. Bu enstitülerde çalışacak olanlar alanlarında en az doktora yapmış uzman kişiler olacak ve onlar artık orada çalışırken profesörlük, doçentlik düşünmeyecekler. Sadece alanlarıyla ilgili olarak doğru çalışmalar üretmeye bakacaklar. Çünkü, üniversitelerimizde alanlarında hem bilimsel çalışma yapmak hem de bunun eğitim öğretimini vermek zorunda olan kadrolar da var. Bu kadrolardaki kişiler de bu enstitülerin veri tabanından istifade edecek. Bu enstitüsyonel yöntem, bizim "1933 Üniversite Reformu" ile yani, "Darülfünun"un kapatılması ile birlikte, hemen ertesi günü yasası olmamasına rağmen İstanbul Üniversitesi'nin kurulmuştur. Ancak Üniversite'nin yasası 1934'te çıkarılmıştır. İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşunu müteakip Türkiyat

Enstitüsü'nün kurulması gibi. Bakın araştırma merkezleri bugün üniversitelerde kapılarında bir kilit, bir de iki üç araştırma merkezinin müdürü unvanlı birisi bulunarak çözümlenmiş durumda. Bunun nedeni ne? Üniversitelerin senato veya icra kurullarında rektör bir kişiyi muhatap alacak üç kurum adına, bu kişide çok önemli bir kişi, bulunmayan Hint kumaşı, üç yerde müdür, çok önemli kişi, artık karşı durur mu rektörüne. Bakın birçok araştırma merkezinde üretim yoktur. Böyle iyi çalışan bir araştırma merkezi bilmiyorum, varsa söyleyin.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: KAYTAM.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Efendim! KAYTAM. KAYTAM'ı, tebrik ediyorum, bu çok sınırlı bir örnek biliyorsunuz.

Dolayısıyla enstitüler kurulmasını ve bu enstitülerin içinde çalışan bir kadronun oluşturulmasını ve kaynak nitelikli çalışmaların istifadeye sunulmasını istiyorum. Ben buna çok ihtiyaç duyuyorum.

Tabii, dil sadece kaynakları doğru okuyup anlamak ve aktarabilmek için yabancı dil öğrenmek şeklinde değil, ancak her alanın kendi dili var. O dilin aslında hem yaratılmış olan terimlerinin doğru kullanması gerekli hem de yeni terim üretmek gerekli, o alanın gelişmesi için onun terimlerinin de mutlaka oluşması lazım. Dün düzenlenmiş olan dil konusundaki bir panelde sözü geçti. Bir standart dil, bir de mahalli dil var. Onlar “lehçe” diyorlar. Yani ne “mahalli lehçe”yle ne de “standart dil”le değil, standart dilin dil bilgisi kurallarıyla doğru cümleler kurarak, ancak sağlam terim bilgisiyle kurulacak cümlelerle bu bilimsel çalışmaların yazılması gerekli. Dolayısıyla çok dikkatli, titiz çalışmaları gerektiren bir kültür, bilim alanı tarih, sanat tarihi, bu bütünlükler içindeki dönemler, dönem tarihleri vs. Ben bu isteğimi dile getirerek sözü Salim Hoca'ya veriyorum.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Efendim Teşekkür ederim. Geciktiğim için de özür diliyorum. Bir başka yerde görevim vardı, bu sebeple geciktim. Bu arada Sayın Hocamız da sözü geç vererek bizi dinlendirmiş oldu. Tabi en son konuşmanın da birtakım zorlukları var. Daha önce konuşma yapan arkadaşlarımız teorik olarak meselenin çeşitli boyutlarını ortaya koydular.

Bu arada gerek Hocamız, gerekse Adnan Çevik arkadaşımız, biraz daha çok müşahhas meseleleri ele aldılar. Ben biraz daha güncelleştirerek müşahhas meselelere girmek istiyorum. Felsefi, teorik tartışmaların dışında, daha pragmatik bir yaklaşımla meseleye bakmaya çalışacağım.

Bu arada bir hususu arz etmek istiyorum. Doğrudur bu panelin adı: “**Orta Çağ Türk Tarihçiliğinin Meseleleri**” idi. Yalnız, ICANAS'ın çeşitli Kurulları var. Paneller düzenlenirken bu Kurulların da görüşü alınır. Bizzat benim de bulunduğum bu toplantıda, özellikle Ermenilerle ilgili yapılan panele itirazlar oldu ve özellikle millî meselelerin ICANAS'la güncelleştirilmek istenildiği şeklinde özetleyebileceğimiz bir problem ortaya çıktı, yönünde bir itiraz ortaya çıktı.

Bu itiraz da dikkate alınarak “Orta Çağ Türk Tarih Yazıcılığının Meseleleri” genelleştirilip “Orta Çağ Tarihçiliğinin Meseleleri” olarak yazıldı. Biz gene de “Orta Çağ Türk Tarih Yazıcılığının Meseleleri”ni konuşuruz dedik. “Türk” kelimesini panelin başlığından ister istemez kaldırdık. Dolayısıyla başlık “Orta Çağ Tarih Yazıcılığının Meseleleri” hâline dönüştü. Bilginize arz ediyorum.

Bir Amerikalı tarihçi, bundan yaklaşık 40 sene kadar önce, Türk tarihini balta girmemiş bir ormana benzediğini ifade eder. Gerçekten de tarihle uğraştığımız süre zarfında, bunu da yakinen müşahade ettik. Bu sadece zamanın getirdiği bir olgu değil. Bunun dışında da Türk tarihinin o kadar çok çalışılacak, o kadar çok araştırılacak konusu var ki, yani o terim, terminoloji vs.nin dışında; Türk tarihinin bir safhasını, bir bölümünü, dönemini ifade ettiği birtakım şeyleri etkilediğini bilmediğimiz pek çok husus var, konu var. Buna rağmen bugün bazı arkadaşlarımız, tarih araştırmalarında konu sıkıntısı çekiyor.

Bunun haricinde bir diğer husus, özellikle 12 Eylül 1980’den sonra, “İsmet İnönü Opurtinizmi”nin “Atatürkçülük” olarak takdim edilmeye başlamasıyla birlikte ki, bugün Türkiye’nin en büyük problemlerinden birisidir bu. “İnkılap Tarihi” yahut “Türkiye Cumhuriyeti Tarihi” araştırmaları hızlandı. Hatta ciddi, pek çok büyük Orta Çağ araştırmacısı Hocamız da ister istemez bu alanlarda doktora yaptırmak zorunda kaldı: Mehmet Altay Köymen, Bahaddin Ögel ve Mustafa Kafalı Hocalarımız bunlardan birkaçı. Şu anda dikkat ederseniz tarih bölümlerini büyük ölçüde bu alandan mezun olmuş, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmacıları doldurmuş durumda. Bu alanın da tabii ki birtakım meseleleri vardı. Aydınlatması gereken hususlar vardı. Güzel araştırmalar da yapıldı. Ama, bugün artık o alanlarda yeni açılımlar yapamadıkları, yeni bilgiler sunamadıkları için tekrara düştüklerini, belagat ve inşa ile eski şeyleri tekrar edip durduklarını görüyoruz. O bizim konumuz dışında ancak, Adnan Bey arkadaşım çok güzel toparladı konuyu. “Orta Çağ” adı altında sınırlanan tarihî süreç, özellikle biz Türkler açısından çok önemli. O kadar geniş bir alanda tarihî olgular meydana getirmişiz ki, bunları bugün araştırmak, yazmak, çizmek pek çok şeyi bir arada düşünmeyi gerektiriyor. Bunu görmüş olsa gerek, Mustafa Kemal Atatürk bazı şeyleri asgariye indirmek için birtakım çalışmalar başlatmış ve bir sözüyle de Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuş idi. Dikkat ederseniz Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin isminde de esas olan üç temel şey var: Dil araştırmaları, tarih araştırmaları, coğrafya araştırmaları. Bunların üçü de millî bir devletin meydana getirilmesi, millî bir devletin yaşatılması, millî bir toplumun meydana getirilmesi yani, milletleşme sürecinin hızlandırılması ile ilgili şeylerdir. Ancak bu alanda, özellikle dil bölümünde zamanla açılan bölümler veya anabilim dalları asli gayelerinin dışına çıktılar. Bunlar esas çalışmalarını gereken konulardan uzaklaştıkları gibi o dilin kültürünün Türkiye’ye aktığı kapılar hâline geldiler. Aracıları hâline geldiler.

İnanır mısınız? Bugün Hindoloji Kürsüsü’nde, sahamla ilgili olduğu için

biliyorum, Hint draması ile ilgili yirmi k s r çalışma vardı, en son yaptığım tespite göre. Hint draması... Bu alışmaları yapanlardan çoğu Hindistan'a gönderilmiş uzun süre oralarda kalmış kişiler. Tabii bu Hint kültürüne hizmetten başka bir Şey değildir. Hint draması konusunda bu kadar çok araştırma yapılmasına gerek yok. Yani Türkiye'de yirmiye aşkın çalışma yapılmasını gerektirecek kadar genişbir alan değildir. Bunların içerisinde Abidin İtil'i bir tarafa bırakırsak Hint kaynaklarından bir tekini dahi tercüme eden kişi yoktur. Bir Walter Ruben vardı. Ancak o da tercümelerini kendi çalışmalarında kullanmak için yaptı. Yani sınırlı bir tercüme hadisesi ama, ondan istifade edebiliyoruz.

Esasen mesele Őudur: Milletlerin tarihlerini farklı topluluklardan insanlar, yani başkaları da yazar. Ama bir milletin tarihini en iyi yazacak kişiler, o milletin bağrından çıkan insanlardır. Yani Türk tarihini en iyi yazacak olanlar Türklerdir, Türk tarihileridir.

Arkadaşlar çeşitli konulara değindiler. Örnekler de verdiler. Bunlardan biri terminoloji meselesiydi. Diğeri ise, kaynak yayını meselesiydi. Bu noktada mesela kaynak yayını, kaynak neşri meselesinde Tarih Kurumu'na benim de bir sitemim, bir serzenişim var. Bugün tabii, Anadolu cephesinden aldı, Sayın Adnan evik. Ben Türkistan bölümüne de götüreceğim. Bugün sayısını tam olarak bilmiyorum ama, onlarla ifade edebileceğim, vaktizamanında Şu ya da bu Şekilde tercümesi yapılmış, mesela Beyhak  gibi Türk tarihinin bir döneminin temel kaynağı olan, ana kaynağı olan eserler neşredilmeden teksir olarak bekletilmekte. Bunların ya bir komisyon marifetiyle yahut da bu sahada uzman olan kişiler eliyle kısa sürede yayıma hazır hâle getirilip bir an evvel muhatabının hizmetine sunmak lazım. Nitekim en son Brosset'in **Gürcistan Tarihi** böyle oldu. Pek çok kişi de bundan istifade etti, h len de istifade ediyor.  nemlidir. İşte Beyhak  örneğini verdik. Aslında tarih araştırmalarında artık belirli disiplinlerin olması lazım. Sadece tarih araştırmalarına münhasır belirli disiplinlerin olması lazım ve tarihçilerin bu konuların birinde, ikisinde önce uzmanlaşmaları lazım, yani kaynak neşri apayrı Şeydir, kaynağı yorumlamak apayrı Şeydir.

Sayın Hocam, Gönül Cantay Hanım işaret buyurdular: "Tarih belge okumak değildir". Doğrudur. "Belge okumak değildir". Özellikle bizim çalıştığımız zamanlarda zaten "belge okumak", diye de bir Şey söz konusu değildi. Biz yüzlerce belgeden belki bir cümleyi çok zor çıkarabiliyoruz. İnanın bu böyle. Daha ok Osmanlı tarihi çalışmalarında "belge okumak", "belge neşri" ok daha ön plana çıkmış vaziyettedir. Tabii ben o alanın problemlerini, gerekçelerini, sebeplerini bilemem. Onun için haddimi açmak istemiyorum o noktada. Ama bizde, Orta ağ tarih araştırmalarında, yine buna bağlı olarak Orta ağ Türk tarihi araştırmalarında kaynak neşrinin çok önemli olduğunu ben de vurgulamak istiyorum ve bu konuda tarih bölümlerinin mutlaka anabilim dalı hâline veya tarih bölümlerinin fakülte hâline getirilerek kaynak neşrinin ayrı bir bölüm olarak teşkilatlanması gerektiğine inanıyorum. Bazı devletlerde, mesela Romanya'da

tarih başlı başına bir fakültenin müfredatını oluşturur. Yani orda Tarih Fakültesi vardır. Kazakistan'da da böyleydi, değişmediyse eğer. Orada da tarih başlıbaşına bir fakültedir. Altta disiplinleri yer alır ve oralar da bölümdür. Bunlar ortaklaşa çalışırlar. Sanat tarihi, arkeoloji... İster birlikte düşünün isterseniz ayrı.

Şimdi Gönül Cantay Hocam, arkeolojiyi sanat tarihi içine aldı. Arkeologlar da sanat tarihi için aynı şeyi yapıyor. Onlardan da duyduğum için hiç yadırgamadım ben bu meseleyi. İster ikisini birlikte düşünün ister ayrı düşünün. Nasıl düşünürseniz, düşünün. Arkeoloji, Sanat Tarihi ve tarihin diğer disiplinleri bir arada, bir fakülte çatısı altında okutulmalıdır. Geçmişte buna yakın bir sistem vardı: Kürsü sistemi. YÖK'le bu ortadan kalktı. Şu anda ne olduğu belirsiz bir tarih eğitimi veriliyor. Hiçbir şey de doğru dürüst öğretilmeden insanlar mezun ediliyor.

Birinci olarak Türkiye'de mutlaka tarih eğitiminin müstakil bir şekilde ele alınması lazım.

İkincisi olarak akademik yükselmelerde bugün çok büyük sıkıntılar yaşıyoruz. Daha dün dinlediğim bir tebliğ. Zaman çok daraldığı için, bittiği için kendim de yönetici olduğum için müdahale etmedim. 10 Temmuz, 10 Temmuz dedi durdu, emekli bir profesörümüz II. Meşrutiyet'in ilanı için. Bu 23 Temmuz'dur. Erzurum'daki bir olayı verdi. O da farklıdır. Niye? Çünkü bu kişi tarih menşeyinden gelmiyor, tarih kökenli değil. Takvim bilgisi sınırlı.

Bakın siyasalcı ve hukukçuların yazdığı inkılap tarihlerinde günleri bir gün geriden görürsünüz, tarihleme olarak. Mesela eğer değiştiyse son zamanlarda bilmiyorum ama, yedi-sekiz yıl önceki tarih kitaplarında, biz tarihçiler 1 Nisan gösterirken II. İnönü Savaşı'nın bitimini, onlar 31 Mart olarak gösterirdi. Açıyor **Tarih Çevirme Kılavuzu**'nu, oradan bakıyor, hesaplıyor, onu yazıyor. Hâlbuki döneme göre eklenmesi çıkarılması gereken yaşanmamış günler var. Tarihçi bunu bilir ve ekler. Dolayısıyla II. İnönü Savaşı'nın bitimi 1 Nisan çıkar. Bunu bilmiyor. Yazıyorlar Büyük iddialar oluşturuyorlar ve buna bağlı olarak bugün "Siyasi Tarih" diye bir ana kol oluşturuldu. Burada okuyan insanlar ve burada birtakım çalışma yapan insanlar, uluslararası ilişkilere girebiliyorlar, hukuka girebiliyorlar. Tarih tezlerinde jurilere girebiliyorlar. Doçentlikte veya tezlerde görev alabiliyorlar. Ama bunlar öyle bir kast oluşturdular ki, tarihçiler bu jurilerin hiçbirisinde yer alamıyor, YÖK'ü de kontrol ettikleri için. Şu anda, Türkiye'deki durumu ifade ediyorum. Bir ara bunlar, özellikle Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı'na dadanmışlardı ve orada biçer döver görevi yapıyorlardı. Hatta bilmedikleri konularda... Doçentlik imtihanında bir arkadaşına sorulan soru. Falan kişinin hanımının problemi neydi? İnanın soru bu. Falan kişinin ismini vermeyeyim. İsmi bende var. Bu şekilde sorularla bunlar biçer döver vazifesi de yaptılar.

Şimdi diğer bir konu: Türkiye'de olan bir olay. Özellikle Orta zamanlar tarihi... Orta zamanlar tarihi şu anda, deminki dediğim sebepten dolayı 12 Eylül'den sonraki yapılanmaya bağlı olarak ilahiyatçıların büyük ölçüde eline

geçmeye başladı. Tabii bunu kıskırtan başka bir sebep daha var. Dil bilmeleri, Arapça bilmeleri de kısmen bu durumu kıskırtıyor. Tabii ki belirli ölçüde diğer disiplinlerden farklı disiplinlerde çalışanlar olacaktır. Buna karşı değilim. Ben kendim de bu tür arkadaşlarla çalıştım, çalıştırdım... Ama, bunun belirli bir sınırı var. Belirli yetenekleri, belirli özellikleri varsa kişi orada çalışabilmelidir. Hiçbir özelliği yoksa orada düşünmek gerekir.

Yine aynı şekilde “İslam Tarihi” adı altında, işte Umumî Türk Tarihi’nin “İslami varyantı diyebileceğimiz, İslam Tarihi’ne Uyarlanmış Şekli” denilebilecek bir “İslam Tarihi” alanı var. Bakıyorsunuz ilahiyattan bir adam kalkmış, Osmanlı tarihinin öyle önemli konusuna girmiş ki, artık kırk tane akıllı bir araya gelse onu düzeltemiyor, maalesef öyledir, tarih çalışmalarında. Birisi bir taş atar, birisi bir yanlış yapar, kırk akıllı düzeltemez, kırk tarihçi düzeltemez.

Bunun yanında “profesyonel tarihçilik” meselesi var ama, amatör tarihçiliğin bol olduğu bir yerde profesyonel tarihçilik o kadar azalır. Türkiye bu ülkelerden birisidir. Maalesef Türkiyede, bugün daha biraz önceki toplantıda aynı şeyi yaşadım ve hiç istenmeyen şeyler yaptım. Adam bir kitap okumuş. “Türkiye’de Türk Tarihçisi yok.” dedi, çıktı. Ondan sonra: “Senin haddine değil.” dedik susturduk.

Şimdi ondan öte şu: “Türkiye’de birisi bir tarih kitabı okuyor veyahut bir tarihî roman okuyor, kendisini büyük tarihçi zannediyor ve iddiada bulunuyor, tezler, teoriler geliştiriyor. Birisi bir aşk romanı okuyor, kendisini büyük edebiyatçı zannediyor. Zaten şimdi üç alan var Türkiye’de, en büyük tacize uğrayan: Tarih, dil ve din. Aaa... ben onu bilmiyordum, özür diliyorum. Tarih, dil ve dini biliyorum. Herkes fetva mercii Türkiye’de. Askerlerimizde dâhil. Başta onlar olmak üzere herkes fetva mercii. Herkes dilci. Kelime uydurur, kelime ekler, kelime çıkarır, değiştirir, yükler, indirir, bindirir. Herkes tarihçi, öyle değil Beyler! Tarih ilmini çalışmak çok zordur. Arkadaşlarımız teorik yönünü izah ettiler, çok zordur. Diğer bilim kollarına göre gerçekten zordur. Geniş bir birikimi, sağlam bir hafızayı ve çok çalışmayı gerektiren bir alandır. İnanın ben öğrenciyken yurtlarda en çok çalışan iki kesim vardı. Birisi tıpçılar, diğeri tarihçilerdi, başta ben olmak üzere. Samimi söylüyorum. Şimdi durum nedir? Bilmiyorum. Tarih o kadar kolay değil.

Tarih bir ezber olayı da değildir. Fizik, kimya, matematik ezber olayıdır. Teoremi ezberlemeden, falan formülü, filan formülü, teoremi bilmeden, ezberlemeden fizik, kimya, matematik çalışması yapamazsınız. Ama, tarihin böyle ezberi yoktur. Ama hep genellikle tarih boşa harcanmış bir emek, özellikle ekonomistler açısından bir israf, ekonomik değer israfı olark görülür veya “lafoloji” diye alay edilir. Bana böyle dir şey denk gelirse ben onu anasından doğduğuna pişman ederim. Şimdi bunları kısa kesmek istiyorum. Dertleşmek değil derdim ama, bunlara özellikle vurgu yapmak istedim. Bunlara çanak tutan tarihçiler de vardır. Meselenin bir başka boyutu da budur. Bu işe çanak tutan tarihçiler var.

Bizim bugün pek çok problemlerimiz arasında bir de bu yorum meselesini, kanaat oluşturunca... Arkadaşım da izah etti. Tabii ki, tarihî olaylar kendi devirleri içerisinde, o dönemin özellikleriyle birlikte yorumlanacaktır. Ama burada yorumlarken muhayyilemize çok dikkat etmek zorundayız. Maalesef bugün çok ilginç şeylerle karşılaşırız. Yani, nerdeyse adam bana Yavuz Sultan Selim'in niye aptallık edip de at üzerinde Mısır'a seferler düzenlediğini, uçağa binip gitmediğini soracak duruma geliyor. İnanın yani. O çağın, o dönemin şartlarını, o çağın gereklerini bilemiyor. Osmanlıdaki birtakım isyanları değerlendirirken bugünün gözüyle bakıyor veya işte kardeş öldürme meselesi. Hâlen içimizde gençler büyüyor, Fatih'e düşman. Fakat niye? Kardeş katili meselesini başlatmış. Bunu farklı şekilde algılayamıyor, anlayamıyor. Hâlen profesör unvanlı, hatta benden de kıdemli pek çok Hocamız, "Alparslan'ın Malazgirt Meydan Muharebesi'nde kazandığı savaşın sonuçlarını değerlendiremedi, anlayamadı, göremedi." On beş, yirmi bin kişiyle yüz, yüz elli bin kişilik orduyu perişan etme zekâsına sahip bir kişi, bunun sonuçlarını değerlendirmekten aciz. Böyle bir sonuç ortaya çıkıyor. Aynı şey. İşte ne bileyim? "Miyakefelon" veya "Kumdanlı Savaşı"nda Kılıç Arslan için söylenir: "Değerlendiremedi de, sonradan farkına vardı.. Türkmenleri bela etti. Şöyle oldu da, böyle oldu da..." Hâlen daha tarih kitaplarında bu yazıyor. Tarih Kurumunun bastığı tarih kitaplarında. Mesele böyle değil Beyler! Gerçekler her yerde, yine gerçektir. Gerçeğin tanımı, tasviri değişebilir ama, gerçek değişmez. Ortada bir Türk devlet geleneği var. Türk devlet geleneğine göre de birisi yenilmiş de, size tabi olmuş ise yani baş eğmiş, diz çökmüşse siz daha ötesine gidemezsiniz. Ama, baş eğdirip diz çöktürünceye kadar ne gerekirse yaparsınız. Tarih boyunca da bu böyle olmuştur. Ta Oğuz'dan başlar bu, Tanrıkut Bagatır'dan Bayteng Dağı Muharasası'ndan günümüze kadar gelir. Eğer "Türk Devlet Anlayışı" nı bilmiyorsanız, "Türk Devlet Geleneği" ndeki birtakım teammülleri" bilmiyorsanız, böyle sonuçlara ulaşırsınız. Hele Türk tarihini bir bütün olarak düşünemiyorsanız bu tür sonuçlara gidersiniz. Bir de Türk tarihinin bütünlüğü meselesi var. Bütün olarak tarihe bakabilme meselesi var. Vahdet içerisinde kesreti çekebilme meselesi var. Bu da ayrı bir konu.

Buradaki mesele adam teslim olmuş ve size bağlanmış. Neredeyse biat etmiş, vassal hâle gelmiş. Yapabileceğiniz çok fazla bir şey yoktur. Cezasını kesersiniz. Şunu, bunu alırsınız. Ondan sonra kendi insanınıza nasıl, ne şekilde davranıyorsanız, ona da öyle davranmak zorundasınız. Türk'ün anlayışı budur. Türk devlet geleneği bunu emreder. Aksini yapamazsınız ve burada Alparslan da, Kılıç Arslan da daha önce Bayteng Dağı muhasarasında Tanrıkut Bagatır da aynı düşüncededir, aynı şeyi yapmıştır. Aptal olduklarından değil. Ha bazılarının söylediği gibi; Rıza Nur ve Şemseddin Günaltay'ın yazdığı gibi. Efenedim: "Ey Türk çocuğu tanı, işte senin düşmanlarından birisi de kadınlardır. Kadınlar şöyle yaptı, böyle yaptı. İşte Türk hülûmdarları yabancı kadınları aldı. Bu sonuçlar ortaya çıktı." şeklinde kadın düşmanlığı yapmak falan da artık bu devirde geçmiştir. Esasen, bu insanlara

baktığımızda hanımlarıyla problemlerinin olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla kendi birtakım meselelerini tarihî olguların değerlendirilmesinde, yorumlanmasında esas aldıklarını, kullandıklarını görüyoruz. Bu da işin başka yönüdür.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Hocam şimdi önerilerinizi alalım. Çünkü vakit kalmadı. Önerinizi alalım.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Hocam çok özür diliyorum. Bir şey daha...

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Önerinizi bir iki cümleyle alalım.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Hocam müsaade edin. Hemen bağlayacağım.

İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü profesörlerinden, altı senelik profesör ne yazıyor: “ ‘Olmaya cihanda devlet, bir nefes sıhhat gibi.’ derken. Bu sözlerin sıhhatle herhangi bir ilgisi yoktur ve devlet ömrünün bir nefes alış kadar kısa olmaması için söylenen güzel bir temenniden ibarettir.” diyor ve burdan Atatürk’e bir sürü “yağcılık” yapıyor. “Yağcılık” değil tabii, “yalakalık” yapıyor, bu profesör arkadaş. Şimdi bu cümleyi alırken –Hiçbir Türk Devleti’nin ömrü bir nefes kadar kısa olmamıştır.– bu tamamıyla insan sıhhatiyle ilgilidir, çünkü başı var, sonu var bu cümlemin. Cımbızla çekip de Bektaşî işi yapmanın bir anlamı yok. Bunu yapan profesör. Kaynağımı da size verebilirim. Nereden aldığımı söyleyebilirim. Bu şekilde yorumlarla dahi karşılaşılabiliyoruz.

Bunun haricinde genç arkadaşlarımızın yaptığı... Yazım kurallarına dikkat edilmiyor. “Ve” ile paragraf başlıyor arkadaşlar. “Ve” ile, “ancak”la paragraf başlatıyor adam. “Ancak” daha önce yapılan birtakım şeylerin açıklanmasını ifade eder. Türkçeyi bilmiyoruz. Türkçeyi yerli yerinde kullanmıyoruz.

Bunun haricinde, yazım kurulları, özellikle dergilerde. Benim bir makalemin de böyle bir makalemin de başına geldi. “Osmanlı Ermeni Toplumunun Siyasallaşması” makalesini gönderdim. Çok güzel görünmüyor, dergi sayfasında diye bölmüşler paragrafları, yeni paragraflar oluşturmuşlar kendi kendilerine. Bir paragrafı üçe, dörde bölmüşler. Makale bu şekilde çıktı. Saçımı başımı yoldum.

Bunun haricinde: Kaynaklarda yazılan terim meselesi. Bugün artık “İç Anadolu Bölgesi” yazacağı yerde “Kapadokya” yazıyor. Gerçi arkadaşlar da bu terim meselesinin daha değişik yönlerini ortaya koydular. “Klikya” ile “Kılıkya”nın arasındaki farkı bilmiyor ve bunu ısrarla yazıyor. Artık bunların üzerinde de durmak istemiyorum, Hocam oradan çok şiddetli bakmaya başladı...

Bu özellikle siyasi tarihin, İslam tarihinin ve Orta Çağ Türk tarihi araştırmalarının farklı disiplinlerden özellikle ilahiyatçılardan, siyasalcılardan ve hukukçulardan kurtarılması gerektiğine işaret ederek sözlerimi tamamlıyorum. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Efendim, teşekkür ederiz. Şimdi yalnız ikişer dakika olmak üzere önerilerinizi alacağım. Yine aynı konuşma sırası ile ikişer dakika ile sınırlı. Çünkü zamanımız kalmadı. En az ben konuşayım.

Doç. Dr. Altan ÇETİN: Teşekkür ediyorum Hocam.

Biraz önce dönemin içinden, Orta Çağ'da gelen meseleleri ve tenkitleri dile getirmiştım, şimdi kafamdaki bazı güncel meseleleri paylaşmak istiyorum sizinle.

Birinci mesele, tabii ki hep işaret edildiği üzere tarihçi yetiştirme sorunu ve bu yetiştirilen tarihçinin birtakım alt yapı meselelerinin halledilmesi. Nedir? Bu maddi imkânlarının olmasıdır. 900 milyon liraya çalıştırdığımız bir araştırma görevlisinden Arapça, Farsça, Hintçe falan gibi dilleri öğrenip bir de onun üstüne çok büyük analizler ve terkiplere gitmesini bekleyemezsiniz.

Yine yetiştirici hocaların burada kararlı olması gerektiği kanaatindeyim. Erdoğan Merçil Hoca bana, asistanlarını yurt dışına gönderemediğinden hayıflanmıştı bir sempozyumda... Hâlbuki Kazım Yaşar Koprıman, beni asistan aldığımda kesinlikle evlenmemem konusunda beni uyardı, çünkü beni Mısır'a göndermeye kararlıydı kendisi. Yani bu konuda yetiştirici hocaların da belli bir sistematik ve tutum içinde olması lazım ki, İsmail Aka'yla Kazım Yaşar Koprıman Hocam'ın bu konuda ciddi bir tutum içinde olduklarını örnek olarak söyleyebilirim.

Orta Çağ tarihçisinin yetişmemesinin bence yapısal bir sebebi daha var. Bu da kurgulanmak istenen ve referanslar alınmak istenen kavramlar ve tarihî örnekler açısından Orta Çağ pek işe yarar görülmediğinden birtakım kurumlar tarafından Orta Çağ konusuna çok fazla ağırlık verilmediği kanaatindeyim.

İkinci olarak meselemiz, çok geniş olan “Orta Çağ” kavramının bölümlere ayrılması meselesi. Benim getireceğim teklif şu olacak, somut teklif bu konuda. Hem bu karşılaştırmalı tarih çalışmalarının yapılabildiği analizler ve sentezlere varılması bakımından Orta Çağın belli sahalara ayrılması ve bunun yüksek lisans programları ve YÖK tarafından da takip edilmesi. Ne gibi mesela, “Hindistan sahası”, “Orta Asya ve İran sahası”, “Mısır Suriye sahası”, buna “Kuzey Afrika sahası” da diyebiliriz, “Anadolu” ya da “Türkiye sahası”, “Karadeniz'in Kuzeyi sahası” ve “Avrupa sahası”, ki bunun içine Bizans'ı, Haçlı Seferleri gibi birtakım tarihî süreçleri koyabiliriz. Eğer olaya bu şekilde sahalardan bakmazsak olaylar çok parça parça kalıyor. Mesela arkadaşımız “ıktâ” meselesinin anlamadığından söz etmişti. Doğrudur. Eğer siz “ıktâ”yı Selçuklu, “ıktâ”yı, Memlûklular, Eyyubiler ve Zengiler noktasından bakarak görmezseniz kaynaklardaki boşlukları dolduramazsınız. Mesela Selçuklu kaynaklarında *nan* yani ekmek manasına gelen *nan* olarak geçen ıktâ, Memlûk kaynaklarında yine “ekmek” manasına gelen Arapça *hubs* kelimesiyle karşılanıyor ki Osmanlıda bu *dirlik* biliyorsunuz. Yani Türk tarihinin bir devamlılığı ve birbirini takip edışı vardır, eğer bölümleri ayırmayı, bunu göz önüne alarak yapmazsak hep parça parça ve yarım yamalak kalmış tarihî süreçlerle uğraşmak zorunda kalıyoruz gibime geliyor.

Bir de üçüncü olarak daha önce Yusuf Halaçoğlu Bey’le de paylaştığım tarih bölümlerinin eşgüdümlü olarak çalışması. Belki bu anlamda bir internet sitesi kurulması ve bu bakımdan yapılan tezler, yapılan çalışmalar vs.lerin ortak olarak paylaşılabilceği bir ortamın oluşturulması, yani bu bir sanal ortam da olabilir, gerçek bir enstitü çatısı altında, Hocanın işaret ettiği bir ortam da olabilir. Böylece hem ihtiyaç olan alanlar hem de bu alanlara yönlendirecek kişilerin seçilmesi ve faydalı olarak çalıştırılması mümkün olabilir ve dediğim gibi bu üçünde de tutum çok önemli. Uygulayıcı insanların kararlılığı çok önemli. Yani Hindistan sahasını çalışacaksa bir çocuk Farsça bilmesinin ya da Hintçe bilmesinin olmazsa olmaz olduğu, öyle sağdan soldan kompilasyonlarla, derlemelerle, aşırımlarla filan tezler yapılamayacağını iyice ona anlatılması. Mısır, Suriye’yi çalışacaksa Arapça bilmezse bu işin olmayacağını ona anlatılmasının zarureti söz konusu. Bu bakımdan mesela yine –Orta Çağ için söylüyorum ben– belki Türkiye tarihi için yazılacak pek çok şey kalmamış olabilir ama, mesela bizim askerî tarihimiz hâlâ yarım yamalak ve çalışılmamıştır. Yani Orta Çağ’a dair pek çok devletin askerî tarih çalışmaları çok ciddi bir biçimde henüz ele alınmadı, yani birtakım genel değerlendirmeler içerisinde ya da konular içerisinde yeri geldikçe ortaya konuldu. Buna dair özel bir şey yok mesela. Birbirini takip eden karşılaştırmalı ve Batı’yla Doğu’nun karşılaştırıldığı, hatta çalışmaların olduğunu söylemek zor. Bu bakımdan ben fikirlerimi bu üç başlık altında; yani tarihçinin yetişmesi, Orta Çağ tarihinin bölümlere ayrılması ve tarih bölümlerinin birlikte hareket etmesi, ortak bir aklın oluşturulması şeklinde özetleyebilirim tekliflerimi.

Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Biz de teşekkür ediyoruz arkadaşımıza. Dikkate alındı hazirun tarafından. Buyurun Polat Bey...

Doç. Dr. M. Said POLAT: Benim bilimsel çalışmalarda çektiğim en büyük sıkıntı, metinlerin okunması ve anlaşılmasıdır. Mesela Selçuklu Türkiyesi tarihinin temel metinlerinden olan Grekçe metinlerin tercümelemelerinin olmayışını burada zikredebiliriz. Bu metinlerin Batı dillerine tercümesi var, oradan bari Türkçeye tercüme edilmesi gerekiyor, bunu da büyük kurumlardan başkası da yaptıramaz. Buna en kısa zamanda Tarih Kurumu, Dil Kurumu... Burada Batı’da bir tarihî evrak, küçük bir belge (kayıt) dahi derinlemesine inceleniyor, fakat biz bunları yapamıyoruz. XIX. yy. Batı tarih yazıcılığının temeli filoloji üzerine oturur ve bu çalışmalar hâlâ devam etmektedir. Teorik çalışmalar bu eserler üzerinde filizlenmiştir. Burada ne yapacağız biz? Daha kaynağı okuyamıyoruz. Kaç dil öğreneceğiz? Dil öğrenirken çalışma yapamıyoruz, çalışma yapınca dil öğrenemiyoruz. Böyle şey olmaz, bunu en kısa zamanda çözülmesi gerekiyor. Bunu kimler yapacaksa....

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Teşekkür ediyoruz. Buyurun....

Yrd. Doç. Dr. Adnan ÇEVİK: Aslında arkadaşlar, Altan Bey'den başlayarak genel çerçeveyi söylediler. Ben de sadece konuların birbirini tekrar ve belli bir planlamayla yapılmadığını söylemek istiyorum. YÖK tezler kataloguna girdiğinizde, aynı konunun farklı farklı üniversitelerde yaptırıldığını görüyorsunuz, yani bir planlama yok. Bazı alanlara hiç dokunulmuyor, bazı alanlarda defaten çalışılıyor, yani bir planlama yok, kimse bilmiyor, enteresan. YÖK aslında bildiğim kadarıyla bu iş için kurulmuştu ve enstitülerden yazılar gidecek, aynı konular çalıştırılmayacaktı ama, bakıyoruz hâlâ bu yanlış devam ettiriliyor. Bu hem emek israfı hem zaman israfı hem de, işte Orta Çağ için konuşuyorsak, Orta Çağ Anadolu için olabilir, Orta Asya için olabilir. Karanlıkta olan yerlerin aydınlatılması sağlanamıyor ve aynı yerler tekrar tekrar çalışılıyor. Böyle bir sıkıntı var.

Dil, dediği gibi arkadaşımın, hakikaten Said Bey'in, en büyük sorunlardan birisi. Bu iş o kadar, nasıl söyleyelim: Yani bu işi planlayanlar bu işe o kadar laubali yaklaşıyorlar ki, işte malum hepimiz biliriz, Orta Çağcılar. Bizim ana kaynak dillerimiz Arapça, Farsçadır. İslam dönemi, Selçuklu vs. çalışıyorsak. Bu diller biliyorsunuz doçentlik dili olarak kabul edilmiyor. Böyle enteresan bir durum var. Sizin bütün kaynak diliniz, kültürünüz, maceranız her şeyiniz bu dillerle yazılmış, kütüphanelerde duruyor ama, bu dilleri öğrenmek cezalandırılıyor. Bunun behemehâl değişmesi gerekiyor. Tabi kim değiştirecek, nasıl değiştirecek? Bu da ayrı bir sorun. Teşekkür ediyorum Hocam.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Salim Bey sizin söyleyecek son bir cümleliz? Bir cümle...

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Tabi bizde laf bitmez Hocam. Tamam. Bir tek cümle kullanayım ben.

Efendim, arkadaşlarımız önemli hususlara değindiler. Gerçekten bu üç kıymetli arkadaşımızla da bir arada bulunmaktan ben büyük bir mutluluk duyuyorum, genç arkadaşımızla. Tabii ki Hocamızla olmak bizim için ayrıca bir şereftir. Gelecekte, Türk tarihinin, gerçekten de samimi olarak söylüyorum, üçünün de çalışmalarını yakinen takip eden bir insanım, semanın yıldızları olacaktır. İnşallah bu yolda devam ederler.

Benim çok önemli bulduğum bir husus; tarih bölümlerinin mutlaka fakülteye dönüştürülmesi veya her yere tarih bölümü açılmaması. Hele Orta Çağ tarihi bölümünün açılmaması. Eğer açılacaksa da büyük bir kütüphanenin kurulması. Bu her zaman iyi netice de vermez, bu kütüphanelerin açılması. Biz bu kütüphaneyi kurduk. Şimdi üniversitemizde davalıyız. Daha önce de Millî Güvenlik Kurulu'na şikâyet edildik Arapça kitaplar var, diye soruşturma geçirdik. Fakat ben bu acımı, Erdoğan Merçil Hoca'nın **İlk Müslüman Türk Devletleri Tarihi**'ni yazdıktan sonra soruşturma geçirdiğini öğrendikten sonra içime gömdüm. Acım biraz

hafifledi. Yüreğimdeki yangın biraz hafifledi. Bu “Müslüman” tabiri için hem YÖK’ten hem Ünivresitesi’nden soruşturma geçirmiş Erdoğan Merçil Hocam. Bunu duyduktan sonra biraz rahatladım.

Bugün yurt dışına gönderilmeden bahsetti arkadaşımız. Ben orada da büyük bir şansızlık yaşadım. Bir arkadaşımın, burada öğrencilerim var bilirlir. Yurt dışına gönderdim, hiçbirşey beceremedi döndü geldi. Sonunda da bir şey yapamayınca kapıyı göstermek zorunda kaldık. Adam giderken bana: “Yurt dışına gönderdin, benim hayatımı kararttın, ömrümü yedin.” dedi. Zaten şahitleri var burada.

Ben aldığım öğrencilere, doktora yaptıracağım insanlara en az üç çocuğu şart koştum, bırakın evlenmemeyi. Ama, muvaffak olamadım. Bunu da söylemek istiyorum. On iki sene tez okudum, hiç kalkmadan. Kendime bir şey yapmadan, tez okudum. Şükür, belirli birtakım kıymetli insanların yetişmesine vesile olduk ama, bazılarının da hiç hak etmedikleri bir şekilde iddia sahibi olmalarına vesile olduk. Böyle bir günahkârım.

Bugün bir şey daha söyleyeceğim: Kaynak meselesi. İşte tercüme konusunu söylediler. Dil meselesini gündeme getirdiler. Kaynağı değerlendirme meselesi de var.

Bir tanesi tez yapmış: **Selçuklu Muhaddisleri**. Yüz on tane var, başka da yok diyor. Hâlbuki sadece Semanî’de dört yüz elli tane Selçuklu Dönemi Muhaddisi hakkında bilgi var, sadece Semanî’de. Böyle de bir garabetle karşı karşıyayız.

Teşekkür ediyorum Sayın Hocam.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Ben de teşekkür ediyorum arkadaşlarıma. Bir tek cümle ben de söyleyeceğim. Sonra da sizlerden söz alacağım.

Biliyorsunuz aslında biz yazısı olmayan dönemleri, prehistorik dönemleri kazılarla aydınlatan bir tarih bilimimiz, bir alanımız da var. Veri tabanıyla değerlendirme ve zamanlama, tanıma yoluna gidilmekte. Ancak Orta Çağ için ayrıca yapılmakta olan ve on birincisi düzenlenecek olan, aşağı yukarı aynı yöntemlerle araştırma yapılan bizim bir sempozyumumuz da var, her yıl bir üniversite üstleniyor. **Orta Çağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu**. Bu sene uluslararası olacaktı. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi üstleniyor. Buna para bulmak çok zor oluyor. Çok özveriyle yapılıyor. Birini de ben İstanbul’da yaptım. Mesela, orada da sadece çevremizden imkân sağlayarak bütün misafir arkadaşlarımızı ağırladık. Ancak böyle birbilimsel sempozyumu sürdürüyoruz bütün olanaksızlıklara rağmen. Buna tarihçi arkadaşlarımız da katılımda bulunabilirler, bu sanat tarihî araştırmaları ama, Orta Çağ Türk dönemi ile ilgili yeni tarih çalışmaları da buraya katılabilir, bir alan, bir çalışma ortamı olarak katkıda bulunabilirler, diye düşünüyorum.

Efendim geç oldu ama, sizlerden katılım bekliyoruz.

Buyurunuz... Efendim önce kendinizi tanıttın.

Mustafa YAŞAR: İsmim Mustafa Yaşar. Ankara Üniversitesi, Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeyim. Tarihçi değilim ama, bütün hocalarımızın konuşmalarından tarih araştırmalarında dilin bir problem olarak öne çıktığını gördüm.

Ben bir öneri sunmak istiyorum, Hocalarıma: Tarih bölümlerinde alınan derslerin % 30'u kadarı, mecburi olarak her dilden olmak üzere bölüm bölüm öğrencilere dağıtılabılır, yani 30 kişilik öğrenci grubu varsa... Komşu ülke dillerinden... Çünkü, tarih komşu ülkelerle, ülke dilleriyle geliştiği için veya bu eğitimi verecek, her dil bölümünden tarih bilgisini geliştirecek bir öğretmen, tarih bölümünde sürekli kalarak verilebilir. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Efendim katkılarınız için teşekkürler.

Buyurun efendim.

I. TARTIŞMACI: Said Bey biraz evvel konuşmasında dedi ki, Grekçe kaynaklar Avrupa dillerine çevrilse, oradan dilimize çevrilse, dedi. Şimdi çevrilmiş, oradan istifade edebiliyoruz.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Grekçeden çevrelemiyorsa oralardan çevrilsin, istifade edilsin.

I. TARTIŞMACI: Ha evet, Grekçe...

Doç. Dr. M. Said POLAT: Şimdi bu konuda Doktora Tezleri yaptırılıyor. Grekçe metinlerin çevirileri titiz bir şekilde yapılıyor. Bazıları bölüm bölüm ayrılıp farklı farklı doktoralar yapılıyor. Filolojik temeli sağlam hocalar tarafından, iyi çalışmalar, tutulan çalışmalar, tarihçilerin itibar ettiği metinler ortaya konuyor. Bari bunları Türkçeye kazandıralım. Almanca bilen birçok insan var, aynı şekilde Fransızca bilen...

I. TARTIŞMACI: Bizim fakültemizde de hem Çağdaş Yunanca hem Eski Yunanca, Grekçe bilen arkadaşlarımız var, bölümler var.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Ama çeviri yapıyorlar mı?

I. TARTIŞMACI: Çeviri yapıyorlar tabii. Doktora tezi hazırlandı, yeni bitirildi.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Tarih metni...

I. TARTIŞMACI: Tarih metni... **Arkondiles**'i doktora tezi olarak hazırladı. Doktorasını daha yeni bitirdi.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Başka... İkincisini göster Hocam. İkincisi yok işte Hocam. Ama... Grekçe bölümü kurulalı kaç sene oldu. Kırk sene... Kırk da değil, pardon elli, altmış küsur senedir bir tek o çevrilmiş.

Sayın Hocam, geçen de bir Sinolog, bu ICANAS toplantısında, hangi sebeple bulunuyordu bilmiyorum, Yürütme Kurulu'nda konuşma yaptı ve son çevrilen bir **Çin Yıllığı**'nı tenkit etti. Kitabın girişinde bir yanlış basım var. Doğru ve bütün tarihçilere, o çeviriyi yapanlara söyledi. Tahammül edemedim ve karşılığını verdim. "Siz bu zamana kadar, Eberhart'tan bu yana kaç çeviri yaptınız?" dedim. Yok... Yani bir mecmuayı bile çevirmedi, Çin'de yayımlanan bir mecmuayı bile çevirmedi. Ama aynı bölümün elemanları kalktı, Bahaeddin Ögel Hoca'yla, onunla bununla uğraşmaya çalıştılar, her defasında da cevaplarını aldılar. Yani, bir **Alkondiles** çevrilmiş. Bunun yanında daha yüze yakın... Şu anda bir anda on, on beş tanesini söyleyebileceğim Rumca eser var, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile ilgili. Çeviren yok. Sonra yapılan çeviriler de çok berbat. Özellikle üç kişinin yaptığı çeviriler. İşte Özbudun, Mehmet Ali... Her hâlde İngilizce çeviri programlarından yapıyorlar veyahut da öğrencilerine yaptırıyorlar. Çok berbat. Farsça çeviriler de aynı şekilde. Farsçayı bilmediklerinden değil, Farsçayı biliyor arkadaşımız ama, berbat ettiler **Tarih-i Cihangûşa**'yı. Açık söyleyelim. Yani ondan değil, ben gene eski Farsçasından, kıt kanaat yine ben ondan istifade ediyorum. Yani böyle çeviri yapılacağına yapılmaması lazım. Çünkü o çeviriler halkın eline geçtiğinde oradan vatandaşlar çok büyük filolojik neticeler, etimolojik neticeler çıkarıyor, ondan sonra onları temzilemek de bize düşüyor.

Doç. Dr. M. Said POLAT: Malumunuzdur, yüz sayfalık bir metin doktora tezi yapılıyor, Batı'da klasik metinlerin çevirisi çok önemli.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Klasik metinler.

I. TARTIŞMACI: Benim bir tespitim de Adnan Bey ile ilgili.

Adnan Bey çok güzel söyledi. Şimdi Yüksek Lisans, Doktora tez önerileri enstitülere veriliyor ve bilgisayar, diye bir olay var, internet diye bir olay var... Bilgisayara girilse, internete verilse... Bırakın yapılmış doktora tezlerini. Tez konusu alındığı günden itibaren Yüksek Lisans veya Doktora tezi bütün Türkiye'de aynı anda öğrenilir. Alınan ve yapılmakta olan tez noktasında bu, çok basit bir şey bu.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Hocam bunların pek çoğu bilerek yaptırılıyor... Eş, ahbap ilişkisi içerisinde yaptırılıyor... Ben Türkiye Selçuklularının dinî politikasını çalıştırdım. Sayın Ahmet Hoca orada... Arkasından İlahiyat Fakültesi'nde de çalıştırdılar. Keşke bizim çalıştırdığımızın üzerine bir şey koymuş olsalardı... Bu bir kazanç olurdu. Yani, bir alanda bir konuyu bir kişi çalışacak diye bir şey yok. Yeni çalışmalar mutlaka yapılmalı. Bir konu farklı kişiler tarafından da çalışılmalı ama, dediğim gibi altı üstü bir Hint draması. Sekiz tane metin. Yirmibir kişi tarafından çalışılması... Belki Hindistan'da bu kadar çalışan yoktur. Başka yerlerde de çalışılıyor. Benim bugün yapmak istediğim, anlatmak istediğim bu. Aynı konuların çalışılması. Ben çoğunu maksatlı görüyorum. Yine Türkiye

Cumhuriyeti tarihinde bunu başlık değiştirerek yapıyorlar ama, bu Orta Çağ ve Umumi Türk Çalışmalarında mızrak çuvala girmiyor. Aynı başlıkla çıkıyor, kitap. Bunların bir kısmı da intihal oluyor. Maalesef intihali de YÖK, elimde belgeler var, doçentlikle ilgili. Eğer üç kelime almışsanız sizi meslekten edebiliyor, aşiretten değilseniz. Aşiret'ten iseniz, hele hele oradan birinin öğrencisiyseniz bütün bir kitabı sadece kapak değiştirerek intihal yapmış olsanız dahi çok da önemli bir alıntı değildir, intihal değildir. Olur bu kadar şeyler, bu kadar alınabilir, affedilebilir diye resmî yazıyla size bildiriyorlar. Ben de bunun belgeleri var. Gazetelere verdim, yayımlattım. Ben verdim, bazı gazeteler yayımladılar. Ama yine bir şey çıkmadı, YÖK'ten. Durum bu...

Doç. Dr. Altan ÇETİN: Hocam afedersiniz. İziniz ile bir katkıda bulunabilir miyim?

Arapçacı, Farsçacı veya başka dillerden çalışan insanların Türk tarihine katkı yapmamaları kadar, yapan bir kişiyi de böyle büyük bir Kongre'de büyük bir şükranla anmalıyız. Prof. Dr. Mürsel Öztürk'ü ben burada şükranla anmak istiyorum. Türk tarihine Farsça kaynakların pek çoğunu Türkçeye aktardı. Yani, her aktarma ve tercüme kendi içinde tartışılabilir ama, hocamız özellikle kendisi ve asistanlarını bu konuda çalıştırmıştır ve hâlâ çalışmaktadır. Kendisini burada çok şükranla anmak istiyorum ben müsaadenizle.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Altan Bey, ben de başkasını söyleyeceksin zannettim ama, ben aynı kanaatte değilim. Ben de severim Mürsel Hoca'yı giyabında ama, **Tarih-i Cihangûşa'nın** tercümesi de ortada.

Efendim orada bir soru var.

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Benim de eklemek istediğim bir şey var.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Buyurun söz sizin.

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Bir defa şunu söyleyeyim: Böyle bir Kongre'de tarihçi arkadaşlarımızın, sanat tarihini en azından devreye koyması, hakikaten bizi onurlandırdı. Size teşekkür borçluyuz.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Biz teşekkür ederiz. Ayrıımız, gayrımız yok Hocam.

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Bundan sonra şunu söylemek istiyorum. Bakın hep yaptığımız eleştiriler daha ziyade yazılı kaynaklar üzerine gelişti. Arkadaşlar haklılar. Peki ya görseller?

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Evet...

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Görsel... Oooo...

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Sizin "Orta Çağ" dediğiniz, Avrupa'da, dünyada, "Darkages" karanlık olan dönem bende ışık içinde. Ama yokuz. Bir türlü devreye giremiyoruz. Efendim çocuklarımız...

Doç. Dr. M. Said POLAT: Hocam ben “semboller” derken sizin, görsel materyallerinizi de kastediyorum.

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Efendim bir dakikanızı rica edeyim. Şimdi biraz önce sevgili Hocam dedi ki, “Bu bir eğitim meselesidir. Şunlar, bunlar da devreye giriyor.” Benim de sizden en büyüğünüz olarak isteğim, istirhamım şu: “Bırakın bir de bu konuda sanat tarihçiler yazsın”.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: İnşallah!

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Bu da bizim işimiz. Şimdi şöyle: Birazcık da sanat tarihçi arkadaşlar devreye girsinler ve Selçukluları bir de biz anlatalım. Yani siz anlatınca bakın ne oluyor? Yanlış anlamayın: “Bilmem ne ırmağını geçti. Sekiz kişi öldü. Yetmiş altı kişi yaralandı...”

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Yo, yo yooo. O kadar da haksızlık yapmayın.

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Hayır, ilköğretim böyle. Bakınız ilköğretimde böyle. Savaş tarihi. Oysa bakınız...

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Hocam ilköğretimde öğretilen şey tarih araştırmalarında konu edilmez. Yapmayın şimdi... Biz akademik çalışmalardan bahsediyoruz.

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Ama konuşulur. Çocuk orada iken tarihten soğuyor. Ama şimdi bir dakika. Orada çocuk tarihten soğuduktan sonra siz o çocuğu, ilerde o tarihe yönlendiremiyorsunuz ki. Kırıyoruz çocuklarımızı. Kime söyleyeceğiz ilkokulu. Bakın eğitim de bir bütün.

Yani burada söylemek istediğim şey şu: Bence bizde çok malzeme var. Yavaş yavaş arkadaşlar da, tarihçiler de bizi aldığına göre arasına... O sizin yazılı metinlerde gördüğünüz şeyleri görsel malzeme ile de tamamlayabiliriz, diye umut ediyorum. Çok güzel eserlerimiz var. Her hâlde onlara bakarak yorumlar yapılabilir diyorum.

Bir de şu Hocam, tarihçi arkadaşlarımızdan sanat tarihçilerimizden de istirhamımız şu: Siz bize bilim olarak anlatıyorsanız, sanat tarihçiler de öyle. Roman gibi değil, bize bilimsel gerçekleri verin. Yorumunuzu ayrı yapın. Ben böyle düşünüyorum, deyin. Öyle denmediği için sizin biraz önce söylediğinizi adam bilimsel gerçek zannediyor. Yani akış çizgisi içinde yorum ayrılmadığı içindir ki, öyle zannediyor. Yani yorumları ayırmamız lazım. Yalnız sizde değil, bizde de aynı sorun var. Onu nasıl halledeceğiz? Aramızda halledeceğiz.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Toplanıp konuşacağız Hocam.

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Evet. Bizim işimiz. Efendim biz sanat tarihçiler olarak tekrar size teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Efendim biz de teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Bizi aranızda almışsınız. Gelemiyorduk yani, pek...

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Estağfurullah. Şeref duyuyoruz.

Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA: Görsellerin olması, güzel bir şey.

Teşekkürler...

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Var mı başka söz almak isteyen? Peki buyurunuz. Sizden sonra paneli bitirelim. Buyurun...

II. TARTIŞMACI: Hocam beni gördüğünüz için teşekkür ederim. Kaldıra kaldıra koluma bir hâl oldu.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Afedersiniz. Hiçbir kast-ı mahsusam yok. O tarafa bakmıyordum.

II. TARTIŞMACI: Teşekkür ederim. Benim bir katkı olacak, müsaade ederseniz.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Buyurun...

II. TARTIŞMACI: Öyle sanıyorum ki, uluslararası bir toplantıda Türk tarihi araştırma, inceleme ve yazım meseleleriyle ilgili bir panelin hazırlanmış olması gerçekten de dikkati çekti. Bugüne kadar hakikaten, Türkiye Cumhuriyeti tarihine baktığımızda, bu tür yöntem meselelerini tartışan bir tarih toplantısının, bir tarih yöntemi toplantısının azlığı dikkati çekmektedir. Hâlbuki, biz her sene veya her iki senede bir Türkiye veya dünyada Türk tarihiyle ilgili toplantıların yapıldığını görürüz ama; “yöntemi”, konularını hiç tartışmayız. Dolayısıyla buradaki, sanıyorum ortaya koymaya çalıştığımız meseleler de bu “yöntemi” tartışan bilimsel toplantıların olmayışından ve melelerin nasıl çözüleceği konusunda çözümler üretmemişimizden kaynaklanıyor. Bunun çözüm yollarından birisi, arıyoruz, öneride bulunuyoruz: Bu tür toplantıları biraz daha sık yapmak ve meselelerimizi karşılaştıkça dile getirip ve çözüm önerileri üretmek gerekiyor. Dolayısıyla artık bundan sonra her hâlde tarihçiler daha bilinçli hareket ederek bu yöntem konularını bu tür toplantılarda dile getirip bir birikimin oluşturulması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi gerekiyor. Burada söylemek istenenlerin hepsinde gerçek payı var ama, bunların çözümü konusunda neler yapılabilir? Bunu ortaya koymak zorundayız. Bunu meslektaşlarımla paylaşmak istedim.

Bir de son olarak elbette tarihçiler, sanat tarihçileri, sosyologlar, ekonomistler iş birliği yaparak bilimsel çalışmalar yapabilirler. Bilim hiç kimsenin tekelinde değil. İş birliği yapmak, kucak açmak önemli. Kimse kimseyi dışlayamaz. Buna da hakkı yok. Bunu da burada söylemek istiyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Enstitüsyonel yöntemin esası odur zaten. Çeşitli alanlardan uzmanların üretime katkıda bulunması.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Hocam siyaset bilimi çalışanı siyaset çalışsın, hukuk çalışsın yani, ama ben hâkimlik yapabiliyor muyum?

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Teşekkür ediyoruz. Ben bir şey öğrenmek istiyorum.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Buyurun...

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Bu toplantının bir metni oluştu mu kayıтта?

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Oluşacak Hocam.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: O kaydın bir deşifresinin olmasını ve gözden geçirilerek yayımlanmasını istiyorum.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Zaten yazılı var. Bir kısmını toplayacaksınız Hocam.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Onları da alacağız. Ayrıca öneriler var. Konuşma arasında metinde olmayan şeyler var. Dolayısıyla deşifre edilmesini istiyorum kayıtların. Gözden geçirilerek yeniden yazıya geçirilmesi gerekli.

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Tamam Hocam, oldu.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Bunu kim yapar?

Prof. Dr. Salim CÖHCE: Altan Bey ile Adnan Bey Hocam.

Prof. Dr. Gönül CANTAY: Panelimiz burada sona erdi, teşekkür ediyorum, sabrınız için.

